

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ, МОЛОДІ ТА СПОРТУ УКРАЇНИ

ДОНБАСЬКА ДЕРЖАВНА МАШИНОБУДІВНА АКАДЕМІЯ

КАФЕДРА ФІЛОСОФІЇ

Автор Дементьєва В. В.

КОНСПЕКТ ЛЕКЦІЙ

ЗІ СПЕЦКУРСУ

РЕЛІГІЄЗНАВСТВО

Затверджено
на методичному семінарі
кафедри «Філософія»
протокол № 1 від 10.11.2011

Краматорськ, 2011

Вступ

Релігія, наскільки нам це показує історія, існує в житті людства з найвіддаленішого минулого. Зі свідочств про якнайдавніші суспільства відомо, що релігійні архаїчні уявлення пов'язані з відчуттям, що весь навколишній світ проіннятий силами, не підвладними людині, причому на ці сили можна впливати за допомогою особливих ритуалів. Прості форми релігійних вірувань існували вже приблизно 40 тис. років назад.

Релігія може багато що розповісти про саме суспільство, важливо тільки правильно розшифрувати її символи і містичну інформацію.

Наскільки відомо науці, ніде і ніколи не існувало такого народу, який був би абсолютно безрелігійним. Емпірично те, що називають релігією, включає міфологію народів, що не мали писемності, примітивну релігійну практику дикунів – родоплеменні релігійні вірування, а також естетично і символічно оформлені богослужіння в суспільствах, інтеграція яких спочатку ґрунтувалася на релігійних принципах, а також історію і культуру тих держав, де домінують та або інша світова релігійна система.

Розробка класифікації релігій, систематизація всього різноманіття знань про релігійні вірування, культури і інститути – основне завдання розділу «Релігієзнавство». Особливості викладання даної дисципліни в технічному вузі вимагають нових специфічних форм викладу теорії і історії релігії, а також таких форм контролю знань, які розроблені з урахуванням загальної спрямованості і спеціалізації учбового закладу.

Т Е М А І

ПРЕДМЕТ, СТРУКТУРА І ЗНАЧЕННЯ КУРСУ РЕЛІГІЄЗНАВСТВА

У дороги стояло дерево. Зущувалися сутінки. По цій дорозі йшла людина, що обкрала тільки но будинок заможного селянина. У темноті йому здалося, що попереду стоїть поліцейський, щоб заарештувати його. Злодій кинув все награване і кинувся бігти геть. Пізніше йшов по цій же дорозі закоханий. Йому привиділося, що попереду стоїть його кохана і протягує йому на зустріч руки. Серце його забилося частіше і він поспішив вперед. Останнім йшов маленький хлопчик. І раптом він побачив попереду страшне «чудисько» немов з казок бабусі. Він зупинився і заплакав. А удосвіта, коли промені сонця осяяли все навколо, всі побачили, що це всього лише дерево. Так і стоїть це дерево до цих пір. І дерево залишається деревом, і світ наш залишається світом, та, як і раніше, кожен в нім бачить лише своє віддзеркалення.

Релігієзнавство як специфічна галузь гуманітарного знання сформувалося приблизно в середині ХІХ століття. Виникнення нової науки завжди є сигналом виявлення нової, глибоко недослідженої області знань, необхідної для подальшого зростання і вдосконалення представлень людини про світ.

Релігієзнавство – це, перш за все, наука, предметом вивчення якої є **релігія** як феномен духовного життя суспільства. Вона включає синтез всього гуманітарного знання, дані всіх гуманітарних і, навіть деяких негуманітарних наук (наприклад, біології, медицини, географії та інших) і використовує ці знання для пояснення теорії, історії, феноменології, культури і герменевтики релігії. Іншими словами, це наука про релігію, її походження, форми прояву, способи виразу і функціонування в суспільстві.

>Основні розділи релігієзнавства<

філософія релігії

соціологія релігії

психологія релігії

феноменологія релігії

історія релігії

географія релігії

знання про вільнодумство

Класи понять і термінів, прийняті в релігієзнавстві: філософські – буття, свідомість, віддзеркалення, символ; етичні – совість, сенс життя, добро, справедливість; естетичні – краса, вічність; загальнонаукові – система, структура, закон; власнонаукові – епоха, право, відчуття, страждання; і власне релігієзнавчі – релігія, містика, конфесія, храм, бог, ангел, міф, культ, обряд і ін.

Можна сказати, що зв'язки релігієзнавства з іншими науками міцні і плідні; відбувається постійне взаємозбагачення, обмін фактами, теоріями, гіпотезами, відкриттями, критичними зауваженнями і оцінками. Багато наук досліджують релігію в її зв'язках і відносинах з іншими соціальними і культурними явищами.

Слово «релігія» походить від латинського - religio – благочестя, святиня, предмет культу.

Всі визначення релігії, які існують на даний момент, у залежності від початкової пропозиції, можна класифікувати таким чином:

Теологічні визначення

- релігія – це зв'язок з будь-якою надприродною силою, Божеством
/Бергер П., Лукман Т., Отто Р., Трельч Э., Флоренський П. і др./

Психологічні визначення

- релігія – відчуття і переживання людини, пов'язані з так званим «релігійним досвідом», що набуває в результаті релігійної практики
/Лукач Р., Фрейд З., Фромм Э., Шлейермахер Ф. і др./

Філософські визначення

- релігія – це такий тип світогляду, при якому відбувається «подвоєння» миру на земний і небесний, видимий і невидимий, тимчасовий і вічний
/Бергсон А., Гегель Г.В.Ф, Камю А., Кант І., Ніцше Ф., Маркс До., Фейєрбах Л., Енгельс Ф. і багато інших/

Біологічні визначення

- релігія – це один із способів боротьби за життя, заснований на так званому «релігійному інстинкті» і його проявах
/Бреле-фуеф До., Леві-Брюль Л., Сингх С./

Етнологічні визначення

- релігія – загальний феномен культури, завдяки якому визначається місце людини в універсумі, пояснюється його походження і розвиток.
/Маліновський Б., Фрезер Дж./

Соціологічні визначення

- релігія – спосіб додання сенсу соціальній дії
/Бергер П., Вебер М., Дюркгейм Э., Парсонс Т., Йінгер Дж. і др./

Політологічні визначення

- релігія – універсальна ідеологічна система, своєрідний духовний конструкт – основа політичної міфотворчості
/ Гараджа В., Дементьева В./

Неважко помітити, що єдиного і всеосяжного визначення релігії в науці не існує. І фахівці з релігієзнавства часто говорять не про релігію, а про її структурні компоненти, тобто про те, що є її складовими частинами і, без чого про релігію говорити немає сенсу.

Кожен з цих компонентів вивчається в релігієзнавстві як окремий феномен релігії, так і у зв'язку з рештою складових її структури.

СТРУКТУРА РЕЛІГІЇ

МІФ

Ш

**інформація про події або факти дійсності
передана в образно-емоційній, символічній формі**

Ш

КУЛЬТ

«богостворення», на основі драматизації міфу,
гострого переживання деяких його фрагментів

ОБРЯД

матеріалізація культу через символічні дії
пов'язані з конкретною релігійною культурою

ВІРА

особливе психічне полягання беззастережного визнання і ухвалення
яких-небудь недоказових тверджень і установок, а також безпідставна
переконаність в здійсненні бажаного

РЕЛІГІЙНИЙ ІНСТИТУТ

місце, де здійснюється культово-обрядова дія

ТИПИ РЕЛІГІЙНИХ ІНСТИТУТІВ

ЦЕРКВА – такий тип релігійної організації, приналежність до якого визначається традицією.

// Наприклад: православна церква в Росії, католицька церква в Іспанії

СЕКТА – такий тип релігійної організації, приналежність до якого визначається опозиційним положенням по відношенню до церкви.

// Наприклад: «Біле братерство» в Україні, «Свідки Єгови» в Росії

ДЕНОМІНАЦІЯ – такий тип релігійної організації, приналежність до якого визначається опозиційним відношенням і до секти і до церкви.

// Наприклад: КПРС в Радянському Союзі, організації сатанізму у всьому світі

МІСТЕРІЯ – нестійкий тип релігійної організації, що вдає із себе, по суті, театралізацію культу.

// Наприклад: Хеллоуїн в країнах Західної Європи, Різдвяні ворожіння і ін.

Таким чином, релігієзнавство вивчає багатогранний феномен духовного життя суспільства – релігію. Основний компонент релігії – віра – може бути пов'язаний не тільки з Божественними силами, але і з тим, що для людини стає на місце цих сил. Людина може поклонятися і вірити в могутність природних стихій, в звичайних людей, яких обожнює і ставить їх вище за себе, а також в могутність матеріальних речей, в тому числі грошей, гральних автоматів, комп'ютерів, всього, що може зайняти у житті місто Божества та впливати звідтеля на саму людину та її долю.

ГЛОСАРІЙ

Сакралізація – залучення до сфери релігійного санкціонування форм суспільної і індивідуальної свідомості, діяльності, відносин, поведінки людей.

Секуляризація – процес ослаблення впливу релігії на суспільну і індивідуальну свідомість; обмежується можливість релігійного санкціонування різних видів діяльності, відносин і інститутів.

Т Е М А ІІ

СУТЬ

І ПОХОДЖЕННЯ РЕЛІГІЇ

.Жив собі чоловік, всім серцем відданий Вищій Силі. І була у нього прекрасна старовинна дерев'яна статуя Божества, справжній шедевр. Він відносився до неї як до найбільшого скарбу. Одного разу холодною зимою ніччю цей чоловік залишився один в солом'яній хатині. Був страшний мороз, і

він у відчай тремтів від холоду. Схоже було, що прийшла його смертна година. Не було ні тріски, щоб розвести вогонь. Опівночі, коли людина вже майже залякнула, перед ним з'явилося його Божество і запитало: «Чому ти не спиши мене?» Дерев'яна статуя все так само стояла біля стіни. Чоловік дуже злякався. Мабуть, це був демон. «Що ти сказав? Спалити статую Божества? Ніколи! Ні за що!»

Божество розсміялося і сказало: «Якщо ти бачиш мене в статуї, ти упускаєш мене. Я — в тобі, а не в статуї. Я не в предметі моління, я — в тому, хто молиться. І це я тремчу в тобі! Спали статую!».

Прості форми релігійних вірувань виявляють своє існування вже більше 40 тис. років назад. Можна сказати, що релігія існує з тих пір, як існує сама людина (істота розумна), що дозволяє деяким дослідникам говорити про те, що релігійні уявлення властиві людині спочатку. Вони самі по собі не обумовлені якими-небудь зовнішніми умовами або обставинами (зокрема, наприклад, страхом перед природними силами, як вважав Дж. Фрезер або класово-виробничими відносинами, як писав німецький мислитель К. Маркс)

Взагалі, всі існуючі концепції походження релігії можна розподілити на два великі напрями: містичне і наукове.

Згідно містичним уявленням виникнення різних релігійних систем міцно пов'язане із стародавніми культурами, елементи яких всіляко ввібрали в себе багато національних і світових релігій.

Що ж це за культури?

Перш за все, слід згадати давньоєгипетський культ мертвих, культ воскресючого Божества – Осіріса, культ єдиного Бога – Атона. Особливості давньоєгипетських культів відбиті в одній з якнайдавніших збірок єгипетських текстів, іменованій «Книга мертвих». У цій «Книзі» 12 основних частин («Книга Пірамід», «Книга Амдуат», «Книга Західного горизонту» тощо)

Культ мертвих в тій або іншій формі присутній в багатьох релігійних системах. Його особливістю є визнання замогильного існування і спроба вплинути на нього. А культ Єдинобожності пов'язан з монотеїстськими релігіями, наприклад, такими як іудаїзм або (набагато пізніше) іслам.

Давньогрецькі містичні вчення і культу. Тут варто згадати про культ чисел Піфагора, про магію звуку у Орфея, культ Гермеса Трімегистра, вчення Платона про царство ідей, культ Діоніса, так само воскресаючого Бога (деякі дослідники щодо нього проводять аналогію із давньоєгипетським Осирісом).

Числа, наприклад, і різні гармонійні вібрації грають величезну роль у всіх релігіях. Число три священно і благодатно не тільки в християнстві, але і в індуїзмі, а число дванадцять як знак якоїсь містичної гармонії сприймається в переважній більшості мистеріальних парадигм.

Що стосується культу Орфея і Гермеса, то, не дивлячись на їх недоступність для неприсвячених, вони стали знамениті своїми ствердженнями високих принципів моральності. Наприклад, Орфей, після повернення з Єгипту був прийнятий присвяченими Сонячного культу так само як рятівник і той, хто вніс до релігійного культу магію звуку. Богам, на його думку, необхідно підносити прекрасні гімни, благозвучні та сповнені натхненної поезії.

Кельтські культу. Мова йдеться, перш за все, про друїдів і їх культу, які пов'язані з природою і священними знаками. При детальному аналізі відомостей, що дійшли до нас, ми можемо бачити, що в релігійний культ друїдів входило і обов'язкове поклоніння священним деревам - дубу з омелою, що росте на нім, тису, яблуні, березі і ін. Так само широко був поширений культ скель і каменів. Однак все ж таки, основу релігійного культу друїдів складало, як і в Давньому Єгипті, поклоніння Сонцю. Крім того, в багатьох моментах вчення друїдів простежується зв'язок з християнством і іудаїзмом. Наприклад, символіка християнської доктрини простежується в релігії друїдів в їх священних символах: змія - символ бога Ху, як правило, зображалася на дубовому хресті у формі букви Т, це дуже нагадує Старий Заповіт, де мідний змій Мойсея, що врятував вибраний народ від чергового Божого покарання, та і сам Бог, що з'явився на світло 25

грудня (як і Бог християн) в деяких моментах нагадує Христа (наприклад, вмирає, а потім воскресає).

Стародавніх культів, які вплинули на становлення різних релігійних систем, достатньо багато і дослідниками до цих пір не визначено остаточно, який культ і наскільки інтенсивно вплинув на ту або іншу релігію. Це пов'язано не тільки з глибокою давністю самих культів (дуже мало першоджерел дійшли до нас в незмінному вигляді), але і з феноменом так званого релігійного синкретизму, який пов'язаний з взаємопроникненням і взаємовпливом якнайдавніших культів один на одного.

Згідно другому ряду уявлень про виникнення релігії, релігія зростає спочатку із страху людини перед природними стихійними силами, із страху перед нез'ясовними явищами миру, такими як смерть, хвороба, нез'ясовними явищами психіки – сон, бачення, галюцинації. У своєму становленні релігія проходить ряд стадій, які ще іменують в порядку їх прояву як форми первісних вірувань.

Форми первісних вірувань:

Фетишизм - віра в силу і могутність священної речі.

Фетишем міг стати будь-який предмет, що зачепив уяву людини, – камінь незвичайної форми, зуб тварини, ювелірний виріб – йому приписували деякі властивості, наприклад: зціляти від хвороби, оберігати від ворогів, допомагати на полюванні. За допомогу фетиш дякували, а за так звану відмову – карали.

Тотемізм – віра в існування надприродного зв'язку тотема (символу роду) і самого роду, покровителем якого вважається тотем.

Тотемом могли стати тварини і рослини – те, завдяки чому людина жила, причому, споживати тотемну істоту не заборонялося, навіть мовилося «це наше м'ясо».

З тотемізму пізніше сформувався культ предків.

Анімізм – віра в існування душ і духів.

Ця віра виникла в ході роздуму первісної людини над такими явищами, як смерть, сон, галюцинації, транс.

Має такі прояви

полідемонизм

монотеїзм

Полідемонизм є вірою в безліч духів (богів). Монотеїзм – віра в єдиного бога.

Характерною рисою всіх стадій становлення релігійних вірувань є магія.

▣ **Магія** – уявлення і обряди, в основі яких лежить віра в можливість впливу на людей, предмети і явища об'єктивного світу за допомогою певних дій.

За методами дії магія буває:

- контактна, така, що діє шляхом безпосереднього зіткнення носія магічної сили з об'єктом, на який спрямована дія;
- ініціальна – магічний акт направляється на об'єкт, недосяжний для суб'єктів магічних дій;
- парціальна – вплив на людину здійснюється опосередковано через обстрижене волосся, нігті, залишки їжі;
- імітативна – дія ґрунтується на принципі подібності об'єкту впливу.

За метою дії магія буває: шкідлива, військова, лікувальна, любовна.

Магія є не тільки основою релігійної обрядовості, але і фундаментальною складовою загальнолюдської культури. З першого магічного зілля і рецептів з'явилося кулінарне мистецтво, із заклинань духів - мистецтво поезії і пісні, з магічних танців – мистецтво танцю. Магічні уявлення про надприродний світ з часом стають основою розвитку більш складнішого бачення світу і більш продуманих дій людини у навколишньому середовищі. Саме магія, як це ґрунтовно показав англійський учений Дж.Фрезер, є попередницею науки, тому що вона виходить з тих же підстав, з того, що все в світі зв'язано причинно-наслідковим зв'язком. А значить, магічні ритуали можуть дати в руки людини важіль управління природою і богами. “Як система природних законів, тобто сукупність правил, які

“визначають” послідовність подій в світі, вона може бути названа магією теоретичної, а у якості ж розпоряджень, яким люди повинні слідувати, щоб досягати своїх цілей, вона може називатися магією практичної” -- пише Дж. Фрезер. В магії поки що злиті воедино реальність, досвід і фантазія.

У релігієзнавстві існують найрізноманітніші форми класифікації релігій. Принципи класифікації релігій: **нормативні, географічні, етнографічні і лінгвістичні** принципи, **філософські, морфологічні, феноменологічні** класифікації.

Нижче приведена морфологічна (еволюційна) класифікація релігійних вірувань. Вона найчастіше застосовується при дослідженнях теорії і історії релігій.

К Л А С И Ф І К А Ц І Я Р Е Л І Г І Й

Первісні вірування

/фетишизм, тотемізм, анімізм, магія, шаманізм /

Національні релігії

/індуїзм, іудаїзм, зороастризм, синтоїзм, даосизм і т.п./

Світові релігії

/буддизм, християнство, іслам/

Нетрадиційні культури

/сатанізм, діанетика, сайєнтологія і т.п./

Різноманіття існуючих форм релігійних вірувань підтверджує той факт, що релігія грає і завжди грала величезну роль в житті будь-якого суспільства. Її роль найповніше відображають ті функції, які вона виконує в соціальній системі і в житті окремого індивіда.

Ф У Н К Ц І Й Р Е Л І Г І Й

>СВІТОГЛЯДНА<

Релігія допомагає людині сформувати світоглядну позицію

>КОМПЕНСАТОРНА<

Релігія за допомогою функціонування різних релігійних організацій здатна компенсувати людині бракуючі соціальні зв'язки.

>РЕГУЛЯТИВНА<

Релігія є могутнім регуляторним механізмом в суспільстві. За допомогою табу, норм, заповідей, законів, вона вибудовує схему «можна - не можна» і через неї регулює відносини між людьми

>ЛЕГІТИМАЦІЙНА<

Релігія здатна обґрунтовувати, виправдовувати як дані зверху позиції певних політичних або соціальних суб'єктів тих, що володіють владою

>КОМУНІКАТИВНА<

В процесі здійснення релігійного культу між людьми виникають комунікативні зв'язки, що утворюються на основі спільності релігійних переконань і дій, пов'язаних з ними

>КУЛЬТУРОТРАНСЛЮЮЧА<

Релігія і культура в історії багатьох народів тісно переплетені через традиції, звичаї і норми поведінки. Нерідко релігія передає у властивих нею формах культурні зразки від покоління до покоління, зберігаючи тим самим культурну спадщину і культурні цінності предків.

>ВИХОВНО-ПРОСВІТНИЦЬКА<

Більшість релігій миру відображують етично-моральні засади того або іншого суспільства, описуючи за допомогою міфів духовну суть самої людини, а також суть законів, що існують в світі

Т Е М А ІІІ

НАЦІОНАЛЬНО – ДЕРЖАВНІ РЕЛІГІЇ

Крішна збирався повечеряти. Він відщипнув шматочок коржика і почав жувати, але раптом схопився і побіг до дверей. Рукміні, його дружина, запитала: «Що ти робиш, мій Пан? Куди йдеш? У чому поспіх? Чому так раптово?» Крішна зупинився в дверях, почекав мить і повернувся назад. Прийняв сумний вигляд, знову сів і почав їсти.

Рукміні здивувалася. Вона сказала: «Тепер ти спантеличив мене ще сильніше. Чому ти схопився так раптово? Чому ти повернувся, навіщо? Ти схопився, ніби в будинку пожежа. Я не бачу, щоб що-небудь трапилося. І чому ти повернувся назад, якщо щось трапилося?»

Крішна відповів: «Було щось. Один з моїх прихильників йде по місту. Він співає мою пісню, грає на барабані, танцюючи на вулиці, — але люди кидають в нього камені, і кров тече у нього з лоба. Він зовсім не реагує, він абсолютно безмовний, абсолютно зосереджений, абсолютно безпорадний. Я був потрібний, щоб негайно допомогти йому».

І Рукміні запитала: «Тоді чому ти повернувся від дверей, якщо був потрібний так терміново?» Крішна відповів: «Потреба відпала. В той момент, коли я досяг дверей, він узяв в руки камінь. Тепер він допомагає собі сам. Моя допомога вже не потрібна».

Національними релігіями є релігійні системи, найтіснішим чином пов'язані з історією і специфічною соціальною структурою того чи іншого народу (нації), несуть на собі відбиток національного характеру, життєустрію і, навіть географічного місцеположення даної нації.

ІНДУЇЗМ /II-I тис. до н.э./ – релігійна система, яка пов'язана з історією і специфічною соціальною структурою народів Південної Азії.

Особливості світогляду:

▫ нерівність людей перед богами, яка обґрунтовувала і пояснювала існування кастового строю в Стародавній Індії.

▫ брахман – свого роду абсолютна першооснова буття і глибинний зміст всіх світових феноменів. Це поняття настільки важливе в староіндійській філософії і світогляді, що іноді індуїзм ще називають брахманізмом.

Поняття брахман в індуїзмі також означало представника жрецької касты, людину, яка безпосередньо здійснювала релігійний культ.

▫ Веди – священні тексти індуїзму. Вважається, що у них немає автора, і що вони були "ясновідчуті" святими мудрецами далекого минулого, а через багато тисячоліть, коли із-за духовного падіння людства з приходом калі-юги (тобто часу зла) все менша кількість людей прагнула вивчати їх і передавати усно з покоління в покоління (як того вимагала традиція), Ведавьяса ("що зібрав Веди") скопіював ті, що залишалися доступними у той час священні писання і організував їх запис, оформивши ці тексти в чотири веди: Рігведа, Самаведа, Яджурведа і Атхарваведа.

▫ самсара – круговорот народження і смерті, віра в перевтілення душі після смерті в тіла тварин, людей, богів.

▫ карма – закон віддання по діянню. Вона являє собою сукупність усіх наших дій і їх наслідків як в цьому, так і в попередніх втіленнях, визначаючих наше майбутнє.

Крім того, індуїзм характеризують:

▫ множинність пантеону богів (Вішну, Шива, Брахма, Крішна, Калі, Ганеша і др)

■ міфологічна строкатість

■ різноманітні ритуали.

ТРИМУРТИ

космічний духовне начало, що має три іпостасі

Вішну

Шива

Брахма

Найбільш крупні основні напрямки індуїзму:

ШИВАЇЗМ

існує ще з доарійських часів. Якийсь час ШИВА розглядався як темний початок миру. Здатний зруйнувати Всесвіт і відтворити його знов. Представляється як Бог танцюючий і в танці що топче людські помилки і вади.

ВІШНУЇЗМ

згідно із текстами Вед, ВІШНУ – учасник творіння миру і уособлення світлого початку (на противагу ШИВС і його дружині КАЛІ). Милостивий і милосердний, це бог добра і справедливості.

ДЖАЙНІЗМ. Одна із староіндійських релігійних систем, що виникла в VI в. до н.е. Творець нової віри – кшатрий Вардхамана. До 30 років був одружений, мав дочку, проте роздал майно і почав мандрувати. Через 12 років досяг «вищого знання» і став Джиной – «переможцем». (Титул надається найбільш шанобливим релігійним вчителям.) Ще 30 років Джина Махавіра («великий герой») мандрував і проповідував нову віру, мав багато учнів і досяг «кінцевого звільнення» – нірвани.

Джина – одна з форм релігійно-філософського змісту ведийско-брахманістської традиції.

Після смерті вчителя відбувся розкол общини. Стало питання: як тепер трактувати тексти, що залишилися в усній формі? Як відповідь з'являються два напрями, або дві общини джайнів: «одягнені в біле» і «одягнені простором».

Особливості світогляду:

☐світ існував завжди – в ньому немає творця;

☐душа вічна;

☐удосконалюючи душу, можна досягти всезнання, всесилля і вічного блаженства;

☐душа є у кожній речі, в кожній рослині;

☐принцип ахимсы – ненанесення шкоди живим істотам.

Карма	→	самовдосконалення душі	→	нірвана
-------	---	------------------------	---	---------

5 основних обітниць:

! не красти

! не перелюбствувати

! не стяжати

! бути щирим і

! благочестивим.

Джайнізм конкуренції буддизму і індуїзму не складав.

Свої позиції джайнізм укріпив завдяки заступництву князів і через час склав торгово-лихварський прошарок індійського суспільства.

>**СИКХИЗМ** /к. XV - н. XIV вв./ Витоки даної релігії в середньовічній Індії, на її північному заході в районі 'пандж - аб' - п'ять річок – на стику двох цивілізацій і двох культур – індуїстської і ісламської, тому являє собою синтез основних ідей індуїзму і мусульманства.

Засновник сикхизму – гуру Нанак. Його послідовники почали називати себе сикхами – учнями. Після смерті Нанака проповідь його вчення продовжили ще 9 гуру, останнім з яких був Говін (всі вони вважаються втіленнями одного і того ж гуру).

Особливості уявлень про Бога:

☐ **це** монотеїстська релігія

☐ЕК – епітет Бога, що означає «єдиний»

☐всі інші божества зливаються в нім

- у Бога немає імені
- Нанак звертався до нього: Харі, Рам, Аллах, Сахіб;
- це абсолютна суть, позбавлена атрибутів і якостей;
- Бог невидимий, але дає знати про себе через свої діяння
- він всемогутній і всеведущ
- непізнаваний, невимовний.

Творець + Хранитель + Руйнівник
--

□Щоб спілкуватися з Богом безпосередньо, не потрібно аскетизм, а тільки життя, повне праці, виконання довга і благочестя.

При 5-му гуру Арджуне (1581-1606) була складена священна книга **Адігрантх** – «Напочаткова книга».

Церемонія – кодекс поведінки з «п'яти К»

- “кеш” – не стригти волосся і бороду;
- “качха” – носити короткі шаровари;
- “кангха” – волосся під тюрбаном закріплювати гребенем;
- “кирпан” – завжди мати при собі меч;
- “кара” – і залізний браслет.

ЗОРОАСТРИЗМ – релігія парських племен, що виникла в VII - VI ст. до н.е. завдяки реформаторові стародавньої іранської релігії на ім'я Заратуштра (греч. Зороастр). У основі цієї релігійної системи – комплекс якнайдавніших індоіранських уявлень про вічну безперервну боротьбу між силами Світла і силами Тьми. Звідси поклоніння ахурам – божествам, що втілювали етичні категорії (Добро, Світло) і даэвам, – божествам, пов'язаним з природою (наприклад, Анахита – вода).

Анхра Манью – втілення зла

Ахура Мазда – втілення добра

Людина повинна вибрати, з ким він?

Особливості світогляду:

Відображені у **Авесті** – комплексі священних текстів зороастризму. Велика частина з часом була загублена. Основні ідеї загаснули під натиском ісламизації.

Вимоги: добра думка, добре слово, добре діяння, чистота на всіх рівнях життя.

У випадку осквернення треба пройти чищення вогнем.

Священні заклинання – мантри – мають супроводжувати всі справи і вчинки прихильника даного віросповідання.

Нечистим визнається все зле, брехливе, мертво, брудне (сміття), чуже.

Велике ритуальне очищення – барашном.

Особливості культу:

☐поклоніння вогню;

☐п'ять молитов в день / після обмивання особи, рук і ног/

☐сім свят в році / «Середина весни», «Середина літа», «Середина зими», «Свято прибирання зерна» і ін. Особливо велике свято вогню – Новий рік – «Ноуруз»/

☐культ чистоти;

Інші назви зороастризма: МАГІЗМ, оскільки жерці цієї релігії були вихідцями з племені магів; МАЗДАЇЗМ, оскільки ім'я головного божества Ахура – Мазда; релігія АВЕСТИ, оскільки назва збірки священних книг – Авеста; МІТРАЇЗМ, оскільки ім'я бога-рятівника – Мітра; ПАРСИЗМ, так називали стародавніх іранців – парси.

КОНФУЦІАНСТВО – етико-філософське вчення, створене Кун-цзи, Конфуцієм (551-479 до н.е.), що увійшло до релігійного комплексу Китаю, Кореї, Японії і інших країн.

Особливості культу:

☐запозичені первісні вірування;

☐культ померлих предків;

☐культ землі;

☐шанування верховного божества і легендарного первобудка Шан-ді. Пізніше він асоціюватиметься з небом, як вищою божественною силою, що визначає долю всього живого на землі. Генетичний зв'язок з цим джерелом мудрості був закладений і в самій назві країни – «Піднебесна» і в титулі її правителя «Син Неба». Збереглися до 20-го століття.

☐Конфуцій, згідно китайської міфології, – хранитель мудрості «золотого століття» – старовини. Прагнув повернути монархам втрачений престиж, поліпшити вдачу і зробити людей щасливими.

Основні світоглядні ідеї:

- ідея соціальної гармонії
- авторитет мудреців
- ідеал досконалої людини
- життя в природному ритмі
- правила «золотої середини».

Дуже важливо п'ять постійностей:

ритуал – гуманність - долг – справедливість - знання

- Кожна жива істота має своє місце в ієрархії космосу.

З часом ідеї Конфуція видозмінювалися, розширювалися, допрацьовувалися і переглядалися.

Мен-цзи: додав ідеї про справедливість і її порушення.

Дон-чжун-цу: додав вчення характер державної ідеології.

Чжу-си: засновав рух за нові коментарі до стародавніх текстів.

ДАОСИЗМ виникає в IV-III в. до н.е. За переказами, таємниці цього вчення відкрив стародавній легендарний Жовтий імператор – Хуан-Ді. Насправді ж витоки даосизму сходять до шаманських вірувань і вчення стародавніх магів.

Основні положення викладені в «Каноні про путь та добродійливість» – «**Даодецзіне**», авторство якого приписується мудрецеві **Лао-цзи**.

Основні світоглядні ідеї:

ДАО – центральна категорія даосизму

ДАО – закон спонтанного буття Космосу

ДАО – загальний закон природи

ДАО – почало, що породжує мир форм. Все суще відбулося від Дао, щоб потім зробити кругообіг і знову в нього повернутися.

ДАО – першопричина і кінцева мета, завершення буття.

ДАО - виявляється лише через силу ДЕ – добродійливість.

Принцип не діяння – заперечення цілеспрямованості діяльності.

Людина – скупчення божественних сил (енергії), обитель багатьох духів.

Особливості культу:

□культ довголіття: живлення духу, живлення тіла, дихальна гімнастика;

□культ неба;

□культ святих мудреців;

□культ багатодітності;

□культ багатства.

Даосизм – фундамент релігії частково синкретичного комплексу «Трьох учень», разом з конфуціанством і буддизмом.

Окультна частина даосизму привернула широкі маси людей. Прихильники даосизму були лікарями, ворожцями, провісниками. Пантеон даосизму – вісім безсмертних мудреців, напівлюдей – чарівники.

Інституалізація даосизму: «Шлях небесних наставників», Школи «Вищої чистоти», «Духовній коштовності» тощо.

СИНТОЇЗМ склався в VI-VII століттях на території японських островів. **СИНТО** – «шлях богів». Система культу сформована племенами Кюсю, що прийшли до центральної Японії з Півночі. Верховне Божество – «сонячна» богиня **Аматерасу**, що створила японські острови, та її чоловік Нінігі, що поклав початок «божественної» імператорській династії.

Особливості культу:

У культурі Аматерасу важливими є три божественні регалії:

дзеркало – символ чесності

яшмові підвіски – символ співчуття

меч – символ мудрості

Згідно міфу, все це вона дала своєму внукові, відправляючи його освячувати землю і впокорювати непокірних.

Проте, особисто для японців ближчими здавалися маленькі родові божества - удзиками (“удзи” – рід, “ками” – божество). Їх роль – охорона будинку, заступництво і захист роду, принесення успіху і ін.

ТЕННОЇЗМ. Виникає і оформляється в XII столітті, коли у влади в Японії стали самураї – військово-феодальне дворянство, і влада імператора стала чисто символічною.

«Тенно» – імператор – джерело і носій національної самобутності.

Тенноїзм – релігійно – політичний рух, що поширював і відстоював ідеї захисту імператора, реставрації його влади, ідеологічна основа для скидання сегуна – голови військово-феодального правління).

Філософсько-релігійна опора робилася на стародавні міфологічні зведення про божественну династію японських імператорів.

XIX століття. Відкрито Японію. Знову актуальне гасло «сонно дзеи» - шанування імператора; вигнання варварів, що виступили проти сегуната, – початок буржуазної революції.

ІУДАЇЗМ. Термін (на івриті «яаодут») походить від назви єврейського племінного об'єднання Іуди, найчисленнішого з 12 єврейських колін (числа 1:27). Вихідцем з роду Іуди був цар Давид, при якому Ізраїльсько-іудейське царство в кінці VI в. до н.е. досягло найвищої могутності.

Іудаїзм – релігія, що виникла на рубежі II – I тисячоліття до н.е., і що є комплексом правових, морально-етичних, філософських, релігійних уявлень, що визначали впродовж тисячоліть устрій життя стародавніх євреїв.

Світоглядні елементи іудаїзму:

Священим писанням іудаїстів (Сфарім) є відомий в старосєврейській абрєвіатурі - **ТАНАХ**, до якого входять:

<p style="text-align: center;"><u>Т о р а</u> (П'ятікніжїє Мойсея)</p> <p style="text-align: center;"><u>Н э в і і м</u> (Пророки)</p> <p style="text-align: center;"><u>К э т у в і м</u> (Писання)</p>

Центральна доктрина – віра в єдиного бога – Яхве

▫ Бог безсмертний, вічний, всемогутній, повсяксутий.

▫ Віруючий підтримує зв'язок з богом через молитву.

▫ Іудеї - народ богообраний: Бог зі всіх народів миру вибрав єврейський народ, щоб він, прийнявши Одкровення, зіграв центральну роль в драмі порятунку людства.

▫ Талмуд (вчення) – основа законодавства, судочинства, морально-етичний кодекс для віруючих:

«МІШНА»- повторення ▫ «ГЕМАРА» - завершення

Особливо важливий розділ в Талмуді про релігійні свята - **Моед**:

Серед головних свят і священних днів – **Шаббат** (Субота), щотижневий день спокою на згадку про створення світу і результат з Єгипту; **Рош ха-Шана** (Новий рік), роковини створення світу і день духовного і морального оновлення; **Йом-киппур** (Судний день), день покаяння і повернення до Бога через духовне оновлення і добрі справи; **Песах** (Великдень), що знаменує початок весни і звільнення з єгипетського рабства; **Шавуот** (П'ятидесятниця), частково землеробське свято, але в першу чергу спогад про день, коли Мойсей отримав Тору на горі Синай; **Пурім** (свято

Доль, або Есфірі), в ознаменування поразки Аману, що замишляв знищити євреїв;

«Племінний союз (Заповіт) з Богом Яхве знайшов свій вираз в десяти заповідях, даних пророкові Мойсеєві на горі Синай:

« І прорік Бог [до Мойсея] всі слова ці, кажучи:

Я Господь, Бог твій, Який вивів тебе із землі Єгипетською, з будинку рабства; та не буде у тебе інших богів перед лицем моїм.»

(Біблія. Вих. 20)

а також:

- не створи собі кумира;
- не вимовляй імені Панове, Бога твого, марно;
- пам'ятай день суботній;
- почитай отця твого і мати твою;
- не убий;
- не перелюбствуй;
- не крадь;
- не вимовляй помилкового свідництва;
- не бажай нічого чужого.

Яхве не мав храмів, для нього зводився шатер (скінія), де розміщувався Ковчег Заповіту – символ земного місцезнаходження Бога.
--

Іудейські релігійно-політичні напрями: саддукеї, фарисеї, есеї.

«З утворенням централізованої Ізраїльсько-іудейської держави при Давиді Ковчег Заповіту перенесений до Єрусалиму.

«При синові Давида Соломоні був зведений царський палац і храм на честь Яхве. З'являється стан священиків – коханим і їх помічників – левитов.

«Основні напрями позначилися відразу після канонізації Талмуда: консервативне – відкидається інститут раввината, а часто і сам Талмуд, і модерністське, представники якого висунули свої варіанти пристосування іудаїзму до конкретних умов місця і часу.

ГЛОСАРІЙ

Синагога – молитовний будинок, місце проведення народних зборів, де вирішувалися політичні і соціально-правові питання.

Рабини – законовчителі Тори.

Т Е М А І V

БУДДИЗМ

Будда вмирав. Сорок років він йшов, і тисячі слідували за ним. Тепер він вмирав. Він сказав: «Це мій останній день. Якщо у вас є, що запитати, питайте. Настала година, коли кожен повинен йти своїм шляхом».

Безпросвітна тьма обкутала учнів Будди. Ананда — улюблений учень — заплакав, як дитя, у нього з очей котилися сльози. Він ударяв себе в груди, майже збожеволівши. «Що ти робиш, Ананда?» — запитав Будда. «Що нам тепер робити? — відповів Ананда. — Ти був тут, ми йшли в твоєму світлі. Все було безпечно і добре. Ми абсолютно забули, що є тьма. У проходженні за тобою все було світлом. Тепер ти йдеш. Що нам робити?» І він знову почав плакати і стенати. «Послухай, — відповів Будда. — Сорок років ти йшов в моєму світлі і свого не зміг досягти. Чи думаєш ти, що якби я прожив ще сорок років, ти б досяг свого світла? Чим довше ти йдеш в запозиченому світлі, чим більше наслідуєш, тим більше ти втрачаєш. Краще мені піти».

Останні слова, що злетіли з вуст Будди, були: «Будьте самі світлом для себе».

СВІТОВІ РЕЛІГІЇ (буддизм, християнство, іслам) – релігії, які набули поширення по всьому світу і об'єднують людей незалежно від їх національної (і будь-який інший типовий) приналежності.

Буддизм – найстародавніша світова релігія, що виникла приблизно в VI столітті до н.е. в Індії. Пізніше її засади розповсюдилися в країнах південної, південно-східної, центральної Азії, на території Далекого Сходу. Засновник буддизму – царевич Сиддхартх Гаутама (з племінного утворення Шак'єв). Ще до народження принца його батькам провидці передрекли, що їх дитина буде великим релігійним вчителем, який змінить порядок миру. Після того, як він зіткнеться з трьома фактами життя – хворобою, убогістю і смертю, йому відкриється особливий життєвий шлях і він виконає назначене. Дитина народилася незвичайним чином, його мати Майя незабаром після його народження померла, а отець і сестра матері всіляко прагнули

захистити Сиддхартха від зустрічі з тим, що нашкодить йому на шлях релігійного пошуку і відлюдництва.

Йшли роки. Принц ріс красивою, ніжною і талановитою дитиною.

Одружився Сиддхартх рано. У нього народився син, який отримав ім'я Рахули. Імені дружини Будди стародавні тексти не повідомляють, в них вона завжди називається Рахуламата, “мати Рахули”.

Проте, долі не уникнути і, одного разу, коли принц поїхав на прогулянку до парку, боги, згідно легендам, послали йому вісника, який з'явився у вигляді дряхлого, беззубого, сивого, зігнутого, тремтячого старого, який йшов спираючись на палицю. Через деякий час боги також показали принцові людину, одержиму проказою, потім мертвого і, нарешті, пристойно одягненого, скромного ченця.

Отже, принц, зіткнувшись з жахливими проявами життя, вже не міг жити як і раніше. Він покидає палац і починає перш за все шукати наставників і вчителів, тобто тих, хто допоможе йому побачити суть миру і сенс того, що відбувається в нім. Найчастіше йому попадалися практики різних шкіл йоги, які не могли дати йому найголовніше, – відповідь на питання: чи є вихід? Чи є порятунок від недосконалості цього світу? Чи можна в нім знайти блаженство?

Намагаючись знайти відповіді на питання, що мучили його, Гаутама зраджував себе тяжкому самокатуванню, але воно не принесло йому відповідей і бажаного прояснення, тобто стану бодхи. Учні, які до цього вірили в нього і слідували за ним, покинули його. Він залишився знову один. І лише після семи років марного шукання і боротьби з собою, в одну ніч, коли він сидів під смоковницею, на нього зійшло прояснення. Він переходив від одного ступеня пізнання до іншого, обдумував помилкові шляхи переселення душ під тяжкістю карми, причини страждань в світі і бажав знайти шлях, що призведе до знищення страждань. У цю ніч Сиддхартха перетворився на Будду, став “Пробудженим”, досяг звільнення від пристрастей і тим самим від подальших перероджень.

В результаті, він прорік чотири істини, які потім лягли в основу віровчення буддизму:

1. Життя в своїй основі є страждання.

Скрізь людину супроводжує тільки страждання: народження – страждання, смерть – страждання, старість – страждання, хвороба – страждання, з'єднання з нелюбимим – страждання, розставання з коханим – страждання, неотримання бажаного – страждання, п'ять відчуттів, якими людина тримається за існування. І немає того, кого б минула доля випробовувати страждання. Такий світ.

2. Причина страждання – пристрасть, тобто жадання життя, спрага бути, жадання задоволень, насолоди, бажання мати все.

3. Вихід з ланцюга страждань є.

І він пов'язаний якраз з четвертою істиною, яка свідчить, що

4. Відмова від пристрастей забезпечує **перехід в нірвану,** тобто звільнення від страждань і зупинку колеса сансари – тобто зупинку перероджень і втілень на землі.

Ідеї висловлені Просвітленим були дуже нові і цікаві перш за все тим, що вказували на можливість впливу на долю, можливість її зміни. Якщо до проголошення цих істин, відповідно до вчення індуїзму, людина жила у рамках законів карми і вимушена була сплачувати за гріхи минулого життя, то Будда показав шлях звільнення не тільки від страждань цього життя, але і, відповідно, від наслідків діянь минулих перевтілень.

Збірка священних текстів буддизму має назву **ТРИПІТАКА**, що у перекладі з палійського означає «три корзини», бо рукописи на яких був викладений буддистський канон після укладення, розмістилися саме у трьох корзинах.

Вінная-пітака /// «Корзина статуту»

Сутта-пітака /// «Корзина повчання»

Абхидхарма-пітака /// «Корзина чистого знання»

Перший розділ, **Вінайя-пітака**, містить тексти, покликані регулювати життя сангхи - буддійської чернечої общини. В нього входять правила поведінки ченців і черниць, а також правила і процедури, покликані сприяти збереженню гармонії в чернечій общині в цілому.

У **Сутта-пітаке** зібрано більше 10 000 сутр, що приписуються особисто Будді або, іноді, його найближчим учням. А також сюжети, що розповідають про життя Будди.

Третій розділ, **Абхидхарма-пітака**, є збіркою філософських трактатів, які містять систематизацію вчення Будди і пропонують глибокий, практично науковий, аналіз основних доктринальних положень Дхарми. Якщо перші два розділи Тріпітаки висловлюють практичне вчення про досягнення Просвітлення, то третя корзина присвячена теоретичній розробці основ вчення. Авторство багатьох текстів, що входять в Абхидхарма-пітаку, приписуються безпосередньо Будді Шак'ямуні.

Довгий час Тріпітака передавалася усно, відповідно до індійської традиції зачування священних текстів напам'ять. Близько 80 г до н. е., у зв'язку із загрозою втрати текстів, Тріпітака була вперше записана на пальмовому листі ченцями тхеравади на Шрі-ланке.

Представлення «про три коштовності» Будизму:

Вчитель – Будда

Вчення – дхарма

Хранитель істини – сангхе

Основні релігійно-філософські ідеї:

☐ Мир існує сам по собі.

☐ **Нірвана** – стан спокою, блаженства, злиття з Буддою. Досягнення подібного надбуття можливе лише при веденні добродійного життя, яке вказане в благородному вісімковому шляху. Цей шлях, згідно буддійській літературі, полягає в праведному переконанні, праведному прагненні, праведній мові, праведній поведінці, праведному житті, праведному зусиллі, праведному спогляданні, праведному роздумі.

Дхарма - це філософський термін, який відіграє важливу роль в буддійському віровченні, який зазвичай означає "борг", "призначення", "Закон", "принцип", "проходження універсальному Закону" відкритому Буддою. Іноді під словом дхарма мають на увазі Вищий Закон або виконання вищого обов'язку або праведний (духовний) шлях або Вищу Істину або Вселенський Закон, крім того, дхарма – це по суті буддійське вчення.

Дхармой називають також неподільну складову буття, елементарну «цеглинку» свідомості і миру (про світ сам по собі, незалежно від свідомості, буддизм нічого не говорить). Дхарми миттєві, безперервно з'являються і зникають, їх хвилювання і утворює людину (або інша істота), що сприймає світ. Чим більше чоловік захоплюваний пристрастями, тим менше серед дхарм благих і більше неблагих, що за законом карми веде до посилення страждання, що випробовується людиною. Якщо людина веде етичне життя, почитав божеств, то в його «потоці свідомості» переважають благі дхарми, і він в цій і подальших життях випробовує мало страждань і навіть може народитися небожителем.

Опис **дхарм** викладений в третій частині буддійського канону, абхидхарме. Їх детальній класифікації присвячена праця Абхидхармакоша.

☐ **Бодхисаттви** – істоти, якою залишився крок до нірвани, але вони тут, щоб врятувати людей.

☐ Послідовник Будди у миру повинен вести праведне життя, яке зводиться до п'яти заповідей: не заподіювати шкоди всьому живому; не красти; не перелюбствувати; не говорити неправди; не пити спиртного і не вживати дурман.

ОСНОВНІ НАПРЯМИ БУДДИЗМУ

ТХЕРВАДА ХИНАЯНА МАХАЯНА

Зазвичай Хинаяна і Махаяна називаються Малою і Великою Колісницею. Хинаяну називають також Тхеравадой, що означає «школа стародавніших членів релігійного ордена», і вона відповідає південній гілці буддизму. Махаяну називають також Бодхисаттваяной, і вона відповідає північній гілці буддизму.

У **хинаяне** головний упор робиться на «власне зусилля» того, хто готовий слідувати по шляху Будди. Цей шлях, як розумів його самого Будда, є шлях для небагатьох, здатних відповідати радикальним вимогам учення. Навпаки, в буддизмі **махаяны** задовольняється потреба багатьох в «допомозі зверху». Тут чоловік виражає остаточний досвід власної обмеженості і безсилля досягти мети порятунку. Тому в махаянській традиції він звертається до сприяння тих, хто вже досяг мети на шляху до звільнення і став Бодхисаттвой.

Буддизм зник на століття з Індії під ударами мусульман, що зруйнували останні оплоти ученості буддиста – монастирі-університети. Уцілілі ченці, рятуючи себе і дорогоцінні рукописи, бігли до непалу і Тибету.

РІЗНОВИДИ БУДДИЗМУ:

ΔЛамаїзм (духовний та політичний голова буддійської общини ЛАМА – «вище за якого немає»)

ΔЧань-буддизм (китайський різновид буддизму; чань – медитація)

ΔДзен-буддизм (японський різновид буддизму; дзен – медитація)

ГЛОСАРІЙ

Мантри – фрази з текстів вед або буддійських джерел, які використовуються як заклинання, магічні формули, а також для медитації.

Мудрі – символічні жести в буддійській практиці, що виражають жадання особи з'єднатися з Божеством.

Т Е М А V

ХРИСТІЯНСТВО

"Багато-багато років тому жив в одній з печер відлюдник, який згодом прославився під ім'ям св. Савінія. Землями, на яких він жив, володів розбійник, що ховався від правосуддя, араб на ім'я Ахав.

Одного разу Савіній покинув свою печеру, прийшов до будинку Ахава і просився переночувати.

Ахав знав, що слава святого не поступається його власною, і це турбувало його, бо славу свою не бажав ділити ні з ким, а з такою немічною і кволою людиною – і поготів. І тому він вирішив в ту ж ніч убити його, щоб показати всім, хто тут господар, істинний і єдиний.

Вони трохи поговорили. На Ахава справили враження слова святого, але він за вдачею був людина недовірлива і вже давно не вірив в Добро. Розбійник вказав святому відлюдникові місце для нічлігу, а сам із загрозливим виглядом почав точити ніж. Савіній якийсь час ще спостерігав за ним, а потім закрив очі і заснув.

Ахав точив ніж всю ніч. А вранці, коли відлюдник прокинувся, зустрів його риданнями:

- Ти не злякався і не засудив мене. Вперше в житті хтось провів ніч поряд зі мною, повіривши, що я можу бути добрий і здатний поселити під своїм дахом тих, хто цього потребує. Я поступив так тому, що ти повірив, ніби я можу так поступити.

І з тієї хвилини Ахав залишив свій злочинний промисел і узявся міняти життя в окрузі до кращого.

Християнство виникло в Палестині в I в. н.е. Хоча християнська апологетика стверджує, що на відміну від інших релігій, християнство не створене людьми, а дане людству Богом, проте, ми повинні визнати, що існувало багато духовних ідей і течій, які потім влилися в християнський світогляд в новому вимірюванні і якості.

Основні позиції цієї релігії найбільш були близькі ідеям іудейської общини ессев (особливо месіанізм – очікування пришествя Вчителя, життя в чистоті і самообмеженні, молитві і посту).

До безпосередніх ідейних попередників християнства можна також зарахувати:

- іудаїзм, зокрема, віра в Єдиного Бога, який створив цей світ і дав людям заповіді, дотримання яких, показує відданість Богові і покірність його святій Волі, а також захищає людину від всякого зла;

- митраїзм, а також стародавні східні культури, в яких Бог предстает як Любов, як Жертва миру, як Рятівник миру, що воскресает або виходить зі світу мертвих, як Світло землі;

- зороастризм, особливо уявлення стародавніх парсов про вічне протистояння сил добра (які втілювали ахури) і зла (даеви), про день, коли між ними почнеться вирішальна і остаточна битва, а також культ вогню, чистоти і ін.

Ряд філософських ідей, висловлених на той момент, так само не могли не увійти до християнства, достатньо легко простежується зв'язок, наприклад, між християнством і вченням Філона Александрійського про загальну людську рівність і братерство, або опис представниками неоплатонізму Єдиного і світу прекрасних ідей, який, цілком можливо, став згодом описом царства небесного у християн; вчення стоїків, наприклад, римського філософа Сенеки, який писав, що всесвітом управляє Бог, що ми тільки частина його, що наші душі божественні, а на землі вони пристали до тіла, як чомусь чужому і, зневажаючи тіло, ми зрощуємо дух.

Відмітимо, що виникнення християнства це довгий процес шліфовки, вдосконалення і відточування головних, найбільш зрілих і поширених духовних устремлінь того часу. Ця релігія ввібрала все краще, сокровенніше і дорогоцінніше знання і з'явилася у вигляді могутньої інтеграційної духовної сили, на вершині якої - Особа Ісуса Христа.

На питання, хто був Христос і, чи існував він реально, в науці до цих пір немає однозначної відповіді. Існує дві концепції:

Міфологічна концепція, згідно якої, в Євангеліях багато суперечностей, неточностей; факти нічого не говорять про чудеса і взагалі спотворені. Ісус Христос – міфологічна фігура. Як раніше, наприклад, в староегипетських міфах, описувалося божество Гір, син Ісиди, який мав 12 учнів, творив дива, був розпнутий і воскрес на третій день після розп'яття. Прихильники міфологічної школи вважають, що в християнстві знаходять продовження міфи глибокої старовини, тому оповідання християн являють

собою іносказання, символічні і містичні. Христос, швидше за все, символ Жертви, Любові і Прощення.

Історична концепція наполягає на тому, що Ісус Христос – реальна особа, як і більшість євангельських персонажів, які жили в першому столітті н.е. Він є творцем унікального філософського учення та був розіпнутий внаслідок сміливості і неординарності, в деякому розумінні революційності висловлюваних ним ідей.

Філософія християнства викладена у новозаповітних притчах, повчаннях, висловах і досягає своєї кульмінації в Нагірній проповіді Христа, де їм були висловлені, так звані заповіді блаженства. Сама назва заповіді блаженства пов'язана з розумінням того, що Ісус Христос, Господь і Рятівник людей, немов люблячий Отець, він вказав їм шляхи, через які люди можуть увійти до Царства Небесного, Царства Божого. Всім, хто виконуватимуть Його повчання або заповіді, Христос обіцяє, як Цар неба і землі, **вічне блаженство** (велику радість, найвище щастя) в майбутньому, вічному житті. Тому таких людей Він називає **блаженними**, тобто найщасливішими.

1. Блажені нищі духом, яко тих є царство небесне.

Жебраки духом, це люди покірливі, такі, що сприймають волю Бога, покладаються на його мудрість, а не на мудрість миру цього, які розуміють, що все, що вони мають на цьому світі – талант, красу, розум – все це дано Богом і належить перш за все Йому, а не є надбанням самої людини.

2. Блажені плачущі, яко тії втішитимуться.

Мова йдеться про тих, хто засмучується про свої недоліки і гріхи, плаче про них, кається перед Богом. Розуміючи і знаючи свої пороки, людина починає боротьбу з ними.

3. Блажені кротці, яко тії наслідують землю.

Покірливі люди терплячі, спокійно і без зла переносять образи і несправедливість, не ремствують і не проклинають, гідно виконують своє земне призначення.

4. Блажені алчущі і жадаючі правди, яко тії наситяться.

Жадаючі правди, це по суті ті, хто жадає праведності перед Богом, хто хоче бути виправданий перед ним в день останнього Суду і їх спрага буде втамована.

5. Блажені милостиві, яко тії помиловані будуть.

Милостиві, милосердні, добрі, прагнучі у всьому допомагати іншим людям, такі, що піклуються про світ у всіх його проявах, їх Бог помилує.

6. Блажені чистии серцем, яко тии Бога узрят.

Чисті серцем люди прагнуть до чистих думок і вчинків, не хочуть поганити себе і свій дух злом, користю, заздрістю і іншими «брудними» емоціями., вони зможуть після переходу в світ іншій бачити Бога і славу його.

7. Блажені миротворці, яко тии сынове Божії наречуться.

Миротворці, що шукають примирення з Богом і іншими людьми, подібно до Ісуса Хрісту, що повторював: «Мир вам!», гідні називатися Синами Божими.

8. Блажені вигнані правди ради, яко тих є царство небесне.

Ті, хто не може жити несправедно, тобто не по правді настільки, що навіть готові зізнати за правду страждання, потраплять до Царства Небесного.

9. Блажені ви, егда поносять вас, і ижденут, і рекут усяк зле дієслово на ви лжуще, Мене ради. Радуйтеся і веселитесь, яко мзда ваша многа на небесех.

Якщо праведних і щиро віруючих людей всіляко принижуватимуть, ганьбитимуть, заподіюватимуть всяке зло, то особливо велика їх нагорода буде на Небесах, бо вони пострадавши за Віру, особливо гідні усілякої винагороди.

Основна Заповідь християнства - це заповідь любові.

«Та любите один одного, як Отець наш Небесний полюбив Вас, і велика буде Ваша нагорода на Небесах» - закликав Ісус Хрістос.

До середини I в. у християнстві виділилася безліч напрямів, які вели спори між собою з приводу ключових моментів учення Христа.

Ранньохристиянські общини не знали догматизму і культу, не знали таїнств, ікон, але поступово відходили від іудаїзму. Загальне для всіх них – віра в добровільну жертву Христа та спокутування їм гріхів миру.

Гоніння на християн на початку IV в. змінялися активною підтримкою нової релігії.

Імператор Костянтин (285-337) своїм вердиктом від 324 року поклав початок одержавлення християнства.

325 рік. Під головуванням імператора Костянтина зібрався в місті Нікеї перший Вселенський собор християнських церков, який зіграв важливу роль в затвердженні християнського віровчення.

Після першого собору почалася внутрішньоцерковна боротьба за затвердження культу, розвернулися дискусії навколо християнських догматів - непорушних підстав віровчення, які були затверджені на подальших християнських Соборах. До них відносяться: догмат про трійкову суть Бога (Отець - Син - Дух Святий, які складають єдину і нероздільну Святу Трійцю), догмат боговтілення (Бог з'явився в образі людини) і догмат спокутування (своєю смертю на хресті Бог викупав гріхи людства). Згідно християнського вчення, Ісус Христос, що одного разу явив себе світу, зраджений хресній смерті і вознесений на Небеса, прийде вдруге і встановить справедливість на Землі. Страшний Суд, на якому з'являться всі, хто коли-небудь жили на Землі, назавжди розділить праведників і грішників.

У V віці відбулося формування християнських таїнств:

+

хрещення

+

євхаристії (причащення)

+

миропомазання

+

єлеосвящення (соборування)

+

брак
+
покаяння
+
сповідь

Перше розділення (схизма) християнських церков стало наслідком пристосування самої християнської церкви до полікультурних умов (в рамках Східна – Західна) Римської імперії.

Виникнення перших чотирьох автокефальних (самостійних) церков є наслідком децентралізації Римської держави: Константинопольська, Александрійська, Антиохійська, Єрусалимська.

>Територіальні конфлікти між Римом і Візантією в IX в. призвели до остаточного розриву західного і східного християнства.

16 липня 1054 року
- офіційна дата першого розколу в християнській
церкві, внаслідок чого виникають два основні
напрями –
КАТОЛИЦИЗМ І ПРАВОСЛАВ'Я

Історичні передумови схизми (розколу) сходять своїм корінням до пізньої античності і раннього Середньовіччя та зумовлені появою обрядових, догматичних, етичних, естетичних і інших відмінностей між західною (так званою *латинсько-католицькою*) і східною (*греко-православною*) традиціями.

Поступово відмінності Сходу і Заходу заглиблювалися і до 1054 року відношення між татом Львом IX та патріархом Михайлом Керуларієм погіршуються настільки, що вони готові говорити про неможливість існування єдиної християнської церкви. Цей час деякі історики пов'язують із прагненням папства підпорядкувати своїй владі церкви Південної Італії, що традиційно входила до складу спочатку Великої Греції, а потім і Візантії. Інші ж історики вважають головною причиною розриву претензії

константинопольського патріарха на верховенство в християнській церкві. Остаточний розрив був закріплений в 1204 році взяттям хрестоносцями Константинополя.

ПРАВОСЛАВ'Я

На даний час православ'я представлено низкою автокефальних (самостійних) церков: Константинопольська, Александрійська, Антиохійська (Сірія, Ліван), Єрусалимська, Російська, Грузинська, Болгарська, Кіпрська, Елладська (грецька), Польська, Румунська, Чехословацька, Американська і ін. Є також автономні православні церкви.

Межі самостійності визначаються угодою з тією автокефальною церквою, яка надала їй автономію. Голова автономної православної церкви іменується Патріархом. А голова церковної області (митрополії) – Митрополитом.

Константинопольський патріархат вважається Вселенським

Для всіх церков єдині віровчення, культ, канони.

Проникнення ідей православ'я в **Київську Русь** почалося з середини X століття, але офіційно воно стало державною релігією приблизно в **988** році. Найбільш поширена точка зору пояснює цей факт тим, що Київська Русь мала тісні зв'язки з Візантією і, задля зміцнення міжнародних контактів була необхідна загальна ідеологічна платформа. Саме такою платформою і стало християнство.

Після ухвалення нової релігії, **при синові Володимира – Ярославі Мудрому, в Києві створена митрополія на чолі з присланим греком Митрополитом Леонтієм.**

Ярослав прославився також тим, що заклав собор святої Софії, Києво-печерський монастир.

Церква вже при Володимире почала отримувати десятину і перетворилася на величезного феодала.

З XII століття руська православна церква і князі почали боротьбу за незалежність від Візантії.

У XV в. Візантія напередодні втрати самостійності.

За ініціативою царя Федора Іоанновича був скликаний Помісний собор Церкви, на якому патріархом вперше обрали саме руського митрополита на ім'я Іов. З того часу руська православна церква почала й далі здобувати більшої самостійності.

Подальше зміцнення церковної організації зробив патріарх **Никон** (змінив деякі обряди, наприклад, замість хресного знамення двохперста ввів трьохперст). Всі реформи Никона здійснювалися за підтримки царя. Але частина бояр, купецтво і селянство відмовилися підтримувати нововведення патріарха і вважали за краще дотримуватися старих обрядів - **старообрядці**.

Старообрядці називали все нове «диявольською маною», а Никона – «собакою», якого підтримує влада. Але усіх незгодних з реформами чекали в'язниці, посилення, страти, гоніння, через деякий час майже вдалося загасити розкольніцький рух, але деяка частина старообрядців все ж таки сховалися в лісах та далекому безлюдді.

З часом Никону захотілося піднести пріоритети церкви над світською владою. Це було все занадто сміливо для самодержавної Русі. Помісний собор (1667) засудив Никона і позбавив його сану.

Тим часом серед залишившихся старообрядців також стається розкол, вони розподілилися на дві групи: **поповці** (що мали священників) і **беспоповці** (священників у них замінили уставники).

У середині XVIII в. з'являються різні нові старообрядницькі течії, серед яких найбільш могутні – «духовні християни» – **молокани і духобори**.

Молокани: єдине джерело божественної істини – Біблія

[чернецтво, ікони, мощі, хрест, значення святих ними відкидалися]

Духобори: також відкидали все вищевикладене і також відмовлялися служити в армії, виступали проти нерівності людей, насильства.

Основний віросповідний документ у них мав назву не Біблія, а «**Книга життя**» – збірка псалмів, складених самими духоборами.

Бог, згідно цій «Книзі» – вічне добро, а Ісус Христос – людина з божественним розумом.

Трохи раніше серед оброчних селян виник перебіг **христовірів**, які вчили, що Ісус Христос може вселитися в кожного віруючого. Відрізнялися вони від інших сект крайнім аскетизмом і містицизмом. Заперечували церкву і обрядовість.

Форма їх богослужіння – так звані **радіння**, мала ціллю досягнення єдності зі святим духом. Ці радения супроводжувалися танцями, співами, пророцтвами, екстазом.

Церковна реформа Петра I

Петро I ліквідував патріаршество, а в **1721** р. заснував **Святійший Правительствующий Синод** на чолі з **обер-прокурором**, який призначається імператорським указом. Фактично цар став головою церкви. Синод мав присягатися йому на вірність, а сама церква повинна була виконувати ряд державних функцій: керівництво початковою освітою, запис актів цивільного стану, спостереження за політичною благонадійністю підданих. Духівництво зобов'язане було доносити про відмічені дії, які приносять шкоду державі.

Православна церква в нових умовах

Після падіння самодержавства церква робить заходи по зміцненню своєї системи управління.

15 серпня 1917 року був зібраний Помісний собор. Відновлено патріаршество.

18 листопада 1917 р. патріархом обраний московський митрополит Тихон (Белавін).

Перші звернення нового голови церкви націлені на зміцнення віри, посилення етичної дії православ'я на суспільство, невтручання церкви в політичні питання.

Після урядових заходів, особливо після декларації закону «Про відділенні церкви від держави і школи від церкви», Тихон обнародував ряд документів, що засуджували урядові акти, особливо проти декрету ВЦИК

(від 23 лютого 1922 р. про вилучення церковних цінностей для потреб тих, хто голодує).

Травень 1922 р. – Тихона урядові інституції притягнули до кримінальної відповідальності.

Частина духовництва, враховуючи обстановку виступила з бажанням щодо зміни курсу церкви у напрямку більш лояльного відношення церкви до влади. Цей внутрішньоцерковний рух очолив митрополит А. Введенський, а сам рух здобув назви «обновленство».

Обновленці скликали новий Собор і висловилися на підтримку радянської влади, а в липні 1927 р. місценаглядач патріаршого престолу митрополит Сергий підписав декларацію, в якій призвав віруючих та духовництво активно підтримувати радянську владу.

Особливості православного культу:

Основою віросповідання визнано Священне писання (Біблія) і Священне Преданіє.

У Символі віри, який було прийнято на Нікейському та Константинопольському Вселенських соборах, ці основи віровчення сформовані в 12 частинах або членах: “Вірую во єдиного Бога Отця, Вседержителя, Творця небу і землі, видимим же всім і невидимим. І во єдиного Господа Ісуса Христа, Сина Божія, Едінароднаго, Іже від Отця народженого раніше всіх вік: Світла від Світла, Бога істинна від Бога істинна, рожденна, несотворенна єдиносущна Отцеві, Імже вся биша. Нас ради чоловік і нашого ради порятунку зішедшаго з небес і воплотившагося від Духу Свята і Марії Деви, і во-человечшася. Розп ятого ж за ни при Понтійськем Пілатові, і страдавша і погребенна. І воскресшаго в 3 день, за Писанням. І восшедшаго на небеса і сидяща одесную Отця. І паки грядущого зі славою судити живих та мертвих. Його ж Царствію не буде кінця. І в духа Святого, Господа Животворящого, Іже від Отця витікаючого, Іже з Отцем і з Сином споклоняема і славима, глоголавшаго пророки. Во єдину святу, соборну і Апостольську Церкву. Сповідую єдино хрещення задля залишення

гріхів. Сподіваюся на воскресіння мертвих та життя майбутнього століття. Амін”.

У першому членові йдеться про Бога як творця миру – першу іпостась Святої Трійці.

У другому – про віру в сина Божія єдинородного – Ісуса Хріста.

Третій – це догмат боговтілення, згідно якому Ісус Христос, залишаючись Богом, разом з тим став людиною, народившись від Діви Марії.

Четвертий член Символу віри – про страждання і смерть Ісуса Хріста. Це догмат спокутування.

П'ятий – про воскресіння Ісуса Хріста.

У шостому йдеться про тілесне піднесення Ісуса Хріста на небо.

У сьомому – про друге, майбутнє пришестя Ісуса Хріста на землю.

Восьмий член Символу віри – про віру в Духа Святого.

У дев'ятому – про відношення до церкви.

У десятому – про таїнство Хрещення.

У одинадцятому – про майбутнє загальне воскресіння мертвих.

У дванадцятому – про життя вічне.

Православна Церква надає велике значення святам і постам. Пост, за встановою, передує великим церковним святам. Суть поста – це “очищення і оновлення людської душі”, приготування до важливої події релігійного життя. Великих багатоденних постів у руському православ'ї чотири: перед Великоднем, перед днем Петра і Павла, перед Успенієм Богородиці та перед Різдом Христовим.

Перше місце серед великих, основних свят займає **Великдень**. До нього примикають дванадцять свят – 12 найбільш значних свят православ'я: Різдво Христове, Сретеніє, Хрещення Господнє, Переображення, Вхід Господній до Єрусалиму, Спорудження хреста Господня, Трійця (п'ятидесятниця), Вознесіння Господнє, Різдво Богородиці, Благовіщення,

введення до храму Пресвятої Богородиці, Успеніє Богородиці.

Не дивлячись на достатньо ясну позицію церкви відносно віруючої людини і строгий догматизм, до **xviii** – XIX століттях в середовищі російської інтелігенції розповсюджуються ідеї богопошуку, переосмислюються питання віри і відносин людини з Богом. Відома формула «Бог — народ — церква — держава» береться під сумнів і представляється як утопія. Зароджується майбутній неправославний спосіб філософствувати «по-православному». Авторитет церкви береться під сумнів. Даний рух буде розцінений в Росії як її духовний «ренесанс», зроблено це буде не церквою і навіть всупереч ній. Головним же пунктом руху стане критика історичного християнства, а найбільш яскравим проявом релігійних шукань — символізм і містицизм. Релігійно-філософське оновлення розвернеться не тільки серед інтелігенції, у формі «нової релігійної свідомості» («неохристиянства»), але і в церковних колах — як «церковне оновлення». До першого прилучився В.В. Розанов, Д.С. Мережковський, С.Н. Булгаков, Н.А. Бердяєв, до другого — протопресвітер І.Л. Янишев, єпископ Сергий (І.Н. Страгородський), духовний письменник Е.П. Аквілонов, архімандрит А.І. Введенський.

Висловлювалися ідеї, що православна церква «завжди була опорою батога і догідником деспотизму; але Христа-то навіщо Ви домісили тут? Що Ви знайшли загального між ним і якою-небудь, а тим більше православною, церквою?» [18]; «...невірним є поширений погляд, що Петро, Святий, який створив Синод по німецькому лютеранському зразку, поневолив і ослабив церкву. Вірніше сказати, що церковна реформа Петра була вже результатом ослаблення церкви, нецтва ієрархії і втрати її етичного авторитету» [19]; «... немає нічого слюнявее і плюгавее російського безбожника і православ'я» [20].

Активізація діяльності православної церкви в сучасному світі.

Зараз церква орієнтована на підвищення етичного потенціалу людини.

Активізується суспільне життя церкви. Поширюються міжнародні зв'язки: проповідницька, місіонерська, добродійна діяльність та доля культурних споруд і їх підтримка державними органами і громадськими організаціями.

КАТОЛІЦИЗМ

Католицизм став другим напрямом в християнстві. Він є найбільш визнаним релігійним напрямом в таких країнах, як Іспанія, Франція, Італія, Португалія, Німеччина, Австрія, Бельгія, Чехія, Словаччина, Угорщина, Прибалтійський регіон.

Основи віровчення – Священне Писання і Священне Преданіє.

Канонічними є всі книги, включені в латинський переклад Біблії (Вульгата).

Священне Преданіє утворюють постанови двадцять одного церковного собору і думки римських тат стосовно низки церковних і мирських проблем. Католицька церква, слідуючи Нико-царьградському символу віри, створила своє розуміння ряду догматів: Святий дух виходить і від Отця і від Сина. Особлива роль в порятунку людей відведена католицькій церкві. Ця її місія здійснюється за допомогою так званої скарбниці надналежних справ, тобто добрих справ, що були здійснені Ісусом Христом, Богоматір ю і святими. **Тато Римський** – намісник Христа на землі та розпорядник скарбниці добрих справ. Він цією скарбницею і розпоряджається, розподіляє скарбницю добрих справ між тими, хто їх потребує. Нижче за Тата по церковному чину вважається кардинал, саме зборами кардиналів (конклавом) обирається Тато на довічне намісництво. За догматами тато непогрішимий в питаннях моральності і віри.

Католицизм визнає не тільки рай і пекло, але і чистилище -таке місце, де душі, після смерті очищуються. **Догмат про чистилище** був прийнятий Флорентійським собором в **1439 році**.

В католицизмі треба також відмітити **піднесене шанування Богородиці - Діви Марії**.

1854 р. - догмат про непорочне зачаття Діви Марії.

1950 р. - догмат про те, що її тілесне Піднесення для слави Небесної.

1954 р. - встановлено свято, присвячене Королеві Небес.

В католицизмі дуже поширеним є також культ ангелів, святих, ікон, реліквій, проводиться канонізація (прилічення до стану Святих), беатифікація (прилічення до рангу блаженних).

Обрядовий центр – храм, котрий прикрашається різноманітними скульптурними композиціями на релігійні теми.

Апостол Петро (за церковною традицією) був першим єпископом Риму.

1978 р. – татом був обраний польський кардинал **Кароль Войтила**, який прийняв ім'я **Іоанн Павло II**.

2005 р. – татом був обраний німецький кардинал Йозеф Ратцингер, який прийняв ім'я **Бенедикт XVI**.

Міжнародний центр римсько-католицької церкви і резиденція тата знаходяться у **Ватикані**. Держава Ватикан (площа 44 га, приблизно 1 тис. підданих) має герб, прапор, гімн, гвардію, дипломатичні відносини більш ніж з 100 країнами.

Керівництво церковними і мирськими організаціями здійснюється за допомогою **римської курії** – центрального адміністративного апарату.

До католицьких церковних організацій належать конгрегації, канцелярії, секретаріати, трибунали, чернечі ордени. Найбільш впливовими католицькими чернечими орденами є домініканці, францисканці і, особливо, єзуїти.

Целібат (обітниця безшлюбності) – основний обряд католицького духовництва.

Соціально-філософська доктрина католицької церкви.

У сучасному вигляді соціальне вчення католицизму почало формуватися наприкінці XIX в. Особливість цієї соціальної доктрини – філософське, соціологічне і етичне обґрунтування діяльності церкви. Крім

того потрібна обов'язкова теологічна аргументація, посилення на біблейські тексти, котрі стверджують теоретичні основи її дій.

Істотне місце в соціальній доктрині займає опис кризового стану сучасної цивілізації, що базується на світській, а не християнській культурі.

Песимізм лежить в основі більшості енциклик **Іоанна Павла II**, присвячених соціально-політичній проблематиці.

Джерело кризи – в **помилковому розумінні суті людини, у відриві його буття від Бога**. Неможливо побудувати «новий світ» без Бога, бо цей світ обернеться проти самої людини.

Всі великі ідеології нового часу вже зжили себе. Опинившись у духовному вакуумі, рід людський опинився перед загрозою загибелі (на біологічному, моральному, фізичному і інших рівнях буття). Необхідне повернення до християнських цінностей, цивілізації, любові.

Оновлення соціального вчення знайшло свій вираз в появі так званих **«соціальних теологій»**, у тому числі «теології земних реальностей». На відміну від традиційної теології, «соціальні теології» концентрують свою увагу не на Бозі, а на «божих речах», основна мета – виділення релігійних аспектів у всіх явищах видимого миру. В рамках «теології земних реальностей», наприклад, виділяються такі дисципліни:

- «теологія промислового підприємства»;
- «теологія вільного часу»;
- «теологія праці»;
- «теологія культури»;
- «теологія миру»;
- «теологія політики»;
- «теологія і етика господарського життя» тощо.

Деякі з них отримали визнання і розвиток в папських енцикліках.

В «теології земних реальностей» наголошуються також переваги приватної власності над колективною, проте визнається нездатність ринкової економіки задовольнити потреби всіх людей.

Соціальне вчення розмежовує «цивілізований» і «дикий» капіталізм, і в цьому питанні дістає схвалення церкви - праця людини і сама людина – просто товар.

Католицька церква робить істотний вплив на політичне життя багатьох країн і в цьому їй допомагає широко розгалужена система різноманітних соціальних інститутів: політичних партій, профспілок, молодіжних, жіночих організацій.

Кожен віруючий повинен стати провідником ідей християнства в політиці, економіці, професійній діяльності.

ПРОТЕСТАНТИЗМ

Протестантизм - третій напрямок християнства. Виник у ряді європейських країн, в епоху Реформації (reformatio – перетворення, виправлення), як рух, направлений на перетворення церкви у дусі євангельських ідеалів і на усунення всього того, що самим реформаторам уявлялося в середньовічному католицизмі відходом від цих ідеалів.

Англія XIV-XV в. «Лалларди» – «бідні священики» проповідували вчення професора Оксфордського університету Джона Вікліфа (1320-1384), який вимагав підпорядкування Англійській церкві в цивільних справах королеві.

Джон Вікліф виступив проти поборів римських тат з Англії, засумнівався в праві церковних ієрархів відпускати гріхи і видавати індульгенції, наполягав на пріоритеті Священного Писання над церковним Преданієм.

Ідеї **Вікліфа** зробили вплив на професора Паризького Університету **Яна Гуса**, який виступав за відмову церкви від багатств і від продажу індульгенцій. Спалювання Яна Гуса на вогнищі 6 липня 1415 р. за вироком Констанцького собору викликало обурення в Чехії.

Ані поразки, ані погрози супротивників не зупинили рух селян і городян за перетворення церкви, яке досягло кульмінації в епоху Реформації XVI - XVII вв.

Торгівля індульгенціями послужила приводом для виступу німецького богослова **Мартіна Лютера** (1483-1546), професора Віттенбергського університету .

31 жовтня 1517 р. він прибив на дверях церкви у Віттенберге 95 тез «щодо відпущення гріхів».

До змісту тез увійшли: принцип внутрішнього розкаяння, яким повинне стати все життя християнина; критика вчення про чистилище; критика молитов за померлих і вчення про порятунок тільки заслугами святих; а також ідеї проти папської влади, особливій благодаті священства і його посередництві; проти складності обрядів католицької церкви і за підпорядкування церкви державі.

Селянсько-плебейські кола руху Реформації очолив Т. Мюнцер. Його вчення про «Царстві Божіє на землі» було спрямоване на боротьбу за вільну церкву, за вторинне хрещення, за встановлення особистих відносин із Богом.

Центри реформації в Швейцарії – Цюріх і Женева, де **У. Цвінглі і Ж. Кальвін** здійснили радикальне перетворення церковного устрою.

Багато німецьких князів було також незадоволено католицькою церквою, адже в її руках зосереджені були великі землі і багатства.

Група німецьких князів провела в своїх володіннях євангельські реформи. У 1529 вони заявили «протест» проти відміни рейхстагом права вирішувати питання про релігію підданих, якого вони добилися в 1526 році. З цієї подією пов'язано походження терміну «**протестантизм**», який почав вживатися для позначення сукупності віросповідань християнства, генетично пов'язаних з Реформацією.

Віросповідання. Організація. Культ

- | Відносини «чоловік - Бог» – особисті;
- | Стверджується право кожного християнина – вільно читати Біблію;
- | Біблія – єдине джерело віровчення;

| Першорідний гріх не тільки пошкодив природу людини (як це сприймається в православ'ї і католицизмі), але і перекрутив її. Людина, таким чином, втратила саму здатність здійснювати добро.

| Людина не може врятуватися виключно своїми заслугами. Порятунком – результат божественного втручання – «дарма дана благодать».

| Основний догмат – вчення про виправдання однією вірою в спокутну жертву Христа.

Інші засоби (обряди, аскеза, богоугодні справи) – неістотні.

Добро – плід любові до Бога, що виникає з віри.

Для протестантизму також характерними рисами є:

- відмова визнати римського тата;
- принцип загального священства: через хрещення кожен отримує здібність до благодаті;
- приналежність до Церкви не виключає участі в суспільних і політичних справах;
- «за» спрощення і здешевлення культу;
- «проти» молитов за померлих;
- «проти» поклоніння Богородиці і Святим, іконам і іншим реліквіям;
- Читання Біблії – основа Богослужіння.

Велике значення має індивідуальна і колективна молитва, спів релігійних гімнів, свята.

Основні напрями протестантизму

+ Лютерани

Церкви, названі лютеранськими або євангельськими, оформилися в північних німецьких князівствах. Лютеранин визнає авторитет Апостольського і Нікео-Константинопольського символу віри, має свої віровчительські книги – віросповідання, наприклад, «Аугсбургське віросповідання», катехізиси М. Лютера, «Книгу згоди».

У лютеранстві зберігаються єпископат, особливе посвячення в духовний сан (ординація), літургія, два таїнства: хрещення і євхаристія (причасття).

У **1526 році** створена «Німецька месса і послідовування богослужіння», а також перекладений німецькою мовою молитовслів із ритуалом хрещення.

У лютеранських кирхах (церквах) немає ікон, але збережено розп'яття, одяг духівництва і вівтар. Лютеранство найбільш поширене у Німеччині, Швеції, Данії, Норвегії, Фінляндії, США.

У **1947 році** був створений Всесвітній лютеранський союз, який підтримують 50 млн. віруючих.

+ Кальвінізм

Демократичні вимоги Реформації знайшли найбільш послідовне втілення в цвингліанстві і кальвінізмі, які в середині XVI в. злилися в швейцарській реформаторській церкві. На відміну від лютеранства в реформаторській церкві немає загальнообов'язкового символу віри.

Число віросповідальних документів не обмежується. Серед них авторитетні роботи Ж. Кальвіна «Наставлення в християнській вірі», «Церковні встановлення», «Женевський катехізис» і ін.

У кальвінізмі відкинуті зовнішні атрибути культу: хрещення і причасття символічні; проповідь – центральний елемент богослужіння, а також читаються і співаються псалми, молитви.

Головним світоглядним елементом цього напрямку є Доктрина про предвизначення: одних Бог обрав до блаженства, інших – до погибелі. Людина, отримуючи дар віри, народжується зверху. Предвизначення сприймається як передпізнавання всезнаючим Богом долі людини...

Ж.Кальвін: чоловік у будь-який час знаходиться на службі у Бога і *несе відповідальність за надані йому дари: час, здоров'я, власність.*

Життя – виконання довга, досягнення мети, поставленої Богом. Результат обраності Божої – успіх і везіння в житті. Ми повинні прагнути заслужити обраність перед Господом.

Кальвінізм був прийнятий протестантами Франції (гугеноти), Нідерландів, в деяких областях Німеччини, Угорщини, Чехії; багато послідовників кальвінізму в Швейцарії, Голландії, Шотландії, США, Канаді, Австралії.

+ Англiканство

З початком Реформації в Германії звістки про діяльність Лютера швидко досягли Англії і знайшли визнання.

Парламентським актом 1534 король Генріх VIII був проголошений головою церкви. Закривалися монастирі, проводилася секуляризація церковних володінь, припинявся культ святих, ікон і статуй. При королеві Едуардові VI «Актом про одноманітність» (1549) була введена англійська літургія, викладена в «Книзі загальних молитов».

При правлінні Марії Тюдор короткочасно перемогла католицька партія, зате правління Єлизавети (1559-1603) ознаменувалося стабілізацією англiканства, оформленням його вірвчительських і літургійних особливостей.

У 1571 році був затверджений символ віри, так звані «39 статей». У цьому документі збережена ідея про рятівну силу церкви, вчення про ієрархію, Священне Писання оголошується джерелом віровчення, принцип порятунку однією тільки вірою, визнані тільки два таїнства – хрещення і причасття. Священик не володіє жодяксь надсилою для здійснення меси.

Назва «Англiканська церква» вживається з 1851 року. Англiканство поширене в Англії (державна церква), Шотландії, Ірландії, США, Канаді, Новій Зеландії – Англiканський союз церков. Священнослужителі можуть вступати до браку. Священиком може бути останнім часом і жінка.

+ Квакери

XVII століття. Виникає Християнське суспільство друзів внутрішнього світла. Засновник – ремісник Дж. Фокс, який виступив з ідеєю, що істина віри проявляється в акті осяяння «внутрішнім світлом». Необхідно постійно перебувати в «трепеті» перед Богом, звідси найменування «квакери» (від англ. quake – трясися, трепетати). Богослужіння складається з внутрішньої бесіди з Богом і проповіді.

Квакери (близько 200 тис.) мають свої організації в США, Канаді, Англії. «Всесвітній консультативний комітет друзів» – міжнародна організація квакерів.

+ Методизм

Методизм – спроба подолати релігійний індіферентизм в англіканстві (XVIII ст.).

Засновники – брати Уеслі – Джон і Чарльз. Назву пов'язують із необхідністю *методичного* дотримання християнських розпоряджень, які вони проповідували в своєму «Святому клубі» (Оксфорд) і з *розробкою нових методів* проповідницької діяльності.

«Всі люди, народжуючись, отримують дар благодаті, який дозволяє їм вступити на шлях порятунку».

Особлива увага приділяється місіонерській діяльності церкви у різноманітних формах: проповідь під відкритим небом, у в'язницях, лікарнях тощо.

Англіканські «39 статей» символу віри скорочено до 25.

Основою світогляду залишився принцип порятунку вірою і вчення про добрі справи.

У 1881 р. створена Всесвітня методична рада, до якої входять організації методистів США, Великобританії, Австралії, Південної Кореї.

+ Менноніти

Менноніти – конфесія, історично близька анабаптистам, отримала назву від імені голландського проповідника Менно Симонса (1492-1559), котрий проголосив принцип хрещення дорослих по вірі.

Вчення викладене в «Декларації головних статей нашої загальної християнської віри»:

- рівність усіх членів общини;
- непротивлення злу насильством (заборона служити із зброєю в руках);
- автономія общини.

З Голландії і Німеччини менноніти розселилися по багатьом країнам, включаючи Росію.

Міжнародна організація меннонітів – Всесвітня конференція.

+ Баптисти

Перші общини виникли на початку XVII в., а першим англійським баптистом вважається Дж. Сміт. В общинах введено хрещення дорослих зануренням у воду. З цим пов'язана і назва (від греч. baptizo – занурення у воду (хрестити)).

Вимоги общини: дотримання принципів релігійної свободи, віротерпимості, відділення церкви від держави, право проповіді мають усі члени общини. Особливе значення надається особистій вірі. Створена доктрина про порятунок кожного, хто повірив у Христа.

Хрещення – акт свідомого звернення до віри, духовне відродження. Кандидати в члени общини допускаються до нього лише після випробувального терміну. Хрещення і хлебопреломлення – обряди, котрі символізують віру в духовне єднання з Христом.

У першій половині XVII в. баптизм з'являється в Північній Америці. Протестантизм в Новому Світі і його розвиток там – важливий чинник зміцнення нових конфесій.

Баптизм – одна з найчисленніших конфесій протестантизму. Баптистські церкви існують в 122 країнах. Найбільш крупні організації – в США. З другої половини XIX в. баптизм розповсюджується також в Російській імперії.

+ Адвентисти

На початку 30-х років в США від баптизму відокремився релігійна течія - адвентисти (лат. adventus – пришестя).

У. Міллер літом 1831 року проголосив, що обчислив дату другого пришестя Христа – 21 березня 1843 року, і випустив при цьому книгу «Докази».

Прихильники Міллера прагнули не називати точних термінів другого пришестя, обмежуючись лише деякими затвердженнями подібного порядку.

З різних напрямів цієї конфесії найбільш поширені адвентисти сьомого дня (АСД), що створили централізовану організацію. Провідний діяч – Е. Уайт, що проголосив «одкровення» про святкування суботи замість воскресіння і «санітарну реформу».

Адвентисти вважають, що душа вмирає і воскресає разом з тілом.

Кожна людина записана у Бога в пам'яті, який може його воскресити.

Праведник, котрий воскрес, отримує життя вічне спочатку в Царстві Христа, а потім на оновленій Землі: грішники воскреснуть теж, щоб після Страшного суду піддатися разом з Сатаною остаточному знищенню.

Санітарна реформа, яка повинна підготувати тіло людини до воскресіння, означає заборону на споживання свинини, кави, тютюну, алкоголю, на використання ряду медикаментів.

Общини АСД організовані в міжнародному масштабі.

Вони очолюються генеральною конференцією АСД.

+ П'ятидесятники

Цей рух виник в США наприкінці XIX в., і є поширеним у всіх країнах світу.

В основі назви та світогляду цієї течії протестантизму викладений в новозаветной книзі «Діяння Апостолів» сюжет, що розповідає про зішестя на апостолів Святого Духу на 50-й день після Великодня.

Послідовники цього руху затверджують: кожен дійсний християнин може отримати видимі дари Святого Духу: здібність до творчості, зцілення хворих, говору на іноземних мовах.

Учення п'ятидесятників близьке до учення баптистів, але у перших підкреслюється містичне спілкування з Богом і «хрещення Святим Духом».

П'ятидесятники розділені на п'ять напрямів: «Церква Бога», «Асамблея Бога», «Об'єднана п'ятидесятническая церква» – найбільш великі з них.

+ Свідки Єгови

У 1872 р. в США виникає «Міжнародне суспільство дослідників Біблії».

У 1931 р. оголошено про створення «Суспільства Свідків Єгови».

Віровчення значно відрізняється від інших віровчень християнства:

- заперечується Свята Трійця, єдиний Бог – Єгова;
- Христос – вища надприродна істота, створена Богом. Він об'єднає 144 тис. вибраних – «свідків Єгови» і організує на землі війну з повсталим проти Бога – Сатаною.

Єговісти передрікають вирішальну битву – **Армагеддон**. Штаб-квартира єговістів в Брукліне (передмістя Нью-Йорка, США).

Свідки Єгови – міжнародна організація.

Існує і безліч інших протестантських конфесій.

Наприклад, існують вже декілька сторіч: вальденсы, данкеры, моравські брати, гернгутеры, унітарному; у ХІХ-ХХ в. з'явилися мормони, новоапостольская церква, «Християнська наука» – всі ці напрями називають «маргінальним протестантизмом», оскільки **вони вводять положення віровчення, не властиві більшості християнських конфесій.**

Соціально-політичні позиції протестантських церков

1948 р. утворена Усесвітня рада церков (ВСЦ) з резиденцією в Женеві.

Протестантські церкви займають різні соціально-політичні позиції. Наприклад, від гасел «християнського соціалізму» і руху «соціального евангелія», антинацистської «ісповеднической Церкви» до ліберально-модерністських і радикальних теорій.

У руслі екуменічного руху вийшла книга «Христологічне сповідання» (Амстердам, 1948), що виділила якісь загальнохристиянські положення. Але все таки асамблеї ВСЦ не змогли розробити єдину соціальну і вероісповедальную програму протестантизму.

+ БІБЛІЯ – СВЯЩЕННА КНИГА ДЛЯ ВСІХ ХРИСТІЯН

ОСНОВНІ ЧАСТИНИ БІБЛІЇ

СТАРИЙ ЗАВІТ

НОВИЙ ЗАПОВІТ

ЄВАНГЕЛІЯ

ДІЯННЯ АПОСТОЛІВ

ПОСЛАННЯ АПОСТОЛІВ

КНИГИ ЗАКОНУ

ПРОРОЧІ КНИГИ

ПИСАННЯ

ДРУГОКАНОНІЧНІ КНИГИ

ОДКРОВЕННЯ

І. Богослова

ГЛОСАРІЙ

Апостоли – учні І. Христа, які, згідно Євангеліям, були вибрані ним для розповсюдження і затвердження християнського віровчення.

Єпископ – керівник єпархії, вищий ступінь священства в християнстві.

Єрарх – представник вищого християнського духівництва (тато, патріарх, кардинал, митрополит, архієпископ, єпископ).

Індульгенція – в католицькій церкві грамота, що свідчить про відпущення гріхів прихожанинові за певну плату або особливі заслуги перед церквою.

Канон – незаперечне правило (встановлення) щодо віровчення, культу, догматизму, організації, яке було визначено ще від початку релігійної традиції вищими її авторитетами.

Катехізис – книга, що містить, часто у формі питань і відповідей, виклад основ християнської віри у виховно-просвітницьких тонах.

Пресвітер – в православній церкві – священик, в протестантизмі – вибраний з середовища мирян керівник общини.

Есхатологія – вчення про кінець світа і останніх днів людства.

Т Е М А VI

ІСЛАМ

*Вогнепоклонникові сказав імам:
"Поважний, вам пора прийняти Іслам!"
А той: "Прийму, коли захоче Бог
Щоб істину зрозуміти я міг".
"Святий аллах - імам перервав його -
Бажає позбавлення твого
Але оволодів твоєю душею Шайтан:
Ти духом тьми і злості обуян".
А той йому: "По слабкості моїй
Я слідую за тими, хто сильніший.
З сильним я битися не беруся
Без суперечки переможцеві здаюся.
Коли б аллах врятувати мене хотів
Що ж Він душею моєю не оволодів?"*

Іслам – найбільш поширена релігія миру: у 35 країнах мусульмани складають більшість населення, а в 29 країнах – державне віросповідання (Єгипет, Кувейт, Пакистан, Марокко, Ірак і так далі)

Слово іслам означає покірність, переказ себе Боові і в назві, можна сказати, поміщена основна філософська позиція цієї релігії.

Іслам виникає на початку VII в. н.е. на Аравійському півострові.

У ту пору у арабів не було єдиної релігії. Серед арабських племен були поширені різні вірування, кожне плем'я мало своїх богів. Найбільш

впливовим і сильним вважалося плем'я курейшитов, якому належало стародавнє Святилище Кааба, що знаходиться в мецці. У зовнішній стіні цього кубообразного храму знаходиться ніша з чорним каменем (ймовірно, метеоритного походження). Окрім нього в Каабе було розміщено більше 300 племінних богів, тому воно вважалося центром релігійного культу для всіх племен, що проживають навколо мекки. Племінного бога курейшитов – аллаха (араб. «Аль-ілах») прихильники ісламу, оголосили єдиним і всемогутнім, поклавши початок монотеїстської релігії арабів.

Все почалося з того, що Мухаммед, вихідець з племені курейшитов, одного разу проголосив: «Немає Бога, окрім Бога (Аллаха), і я пророк його». Але одноплемінники спершу не сприйняли в серйоз слова Мухаммеда, більш того, він став об'єктом жартів і насмішок. Тому йому довелося відправитися в місто Ясріб (зараз Медіна – місто Пророка) і там розвернути свою проповідницьку діяльність. У Ясрібе Мухаммед отримав підтримку і визнання, завдяки чому, йому вдається з'єднати деякі арабські племена, в результаті виникло перше в історії арабського миру теократична для феодала держава – Арабський Халіфат. Першим халіфом став сам Мухаммед.

Халіфи – наступники, заступники Мухаммеда, пізніше представники аллаха на Землі, тримали всю повноту світської і духовної влади в Халіфаті.

Іслам достатньо швидко розповсюдився по території Аравії і перетворився на державну релігію арабського миру.

«Аллах Акбар» – Великий аллах (вітання) «Аллах Ахмад» – Преславний аллах

Коран \куран'-чтение\ – головна священна книга.

Аллах передав Куран Мухаммеду через ангела Джабраїла \ одкровення вночі, через видення\.

«Лайлат Алкар» – перше бачення \ ніч предопределення\ . З 26 на 27 число місяця рамазану. У цю ніч аллах ухвалює рішення про долю кожного

мусульманина, враховуючи його бажання. Тому цю ніч прийнято проводити в мечеті, читати Коран і просити бажане.

Коран роздільний на 114 сур – розділів, що мають різну кількість віршів, – аятів – від 286 до 3.

Коран містить: проповіді, розпорядження по майнових, сімейних, правових і інших відносинах, побутові правила, і повчання, запозичені з християнської і іудейської міфології, арабський фольклор)

>Іслам спирається на п'ять «стовпів віри»:

1 Сповідання віри, вимовлення шахади вголос: «Немає Бога, окрім аллаха, і Мухаммед – пророк його».

2 Щоденна п'ятикратна молитва – «саят».

3 Пост в місяць рамазан - «саум».

4 Обов'язкова сплата податку – «закят».

5 Паломництво до мекки – «хаджж».

На формування ісламу зробили вплив також іудаїзм, християнство, зороастризм, маніхейство і пережитки староарабських культів.

Дійсні і беззаперечні догмати ісламу

Вера в аллах

Кожна сура починається з його вихваляння
«В ім'я аллаха милостивого, милосердного.»

Він – Абсолютний владика миру, творець – «На все воля аллаха».

Благочестя перед Богом – покірність.

Бог єдиний.

Вера в ангелів і демонів

Безтілесні істоти, виконуючі волю аллаха, – Джабраїл, Мікаїл, Асрафіл,
Азраїл.

Макира, Мункара – ангели смерті.

Рідвана – вартовий раю.

Маліка – вартовий пекла.

Вера в священника Корану

Слово Боже, одкровення, дане у вигляді бачень Мухаммеду
протягом 20 років

Вера в пророків і в посланничество Мухаммеда

У Корані є багато біблейських персонажів від Адама до Ісуса Хріста. Приводяться імена пророків: Ібрахим (Аврам), Мусу (Мойсей), Іса (Ісус), Нух (Ной) і ін. Хоча перевага віддається посланникові аллаха Мухаммеду.

Вера в рай і пекло

Вера в божественне визначення

Немає нічого, не залежного від аллаха, всі сфери життя мусульман підпорядковані йому

Вера в безсмертя душі

що покидає тіло у момент смерті, у воскресіння з мертвих в день Страшного суду.

Шаріат (ар. «шариа» – прямий, правильний шлях) – єдина система законів, що містить юридично етичні і культурні розпорядження, що визначають поведінку віруючих і що вважаються обов'язковими для всіх мусульман.

>Джерело шаріату і його складової частини – мусульманського права (фікх) – є **Коран** і **Сунна** (ар. – звичай, приклад) – збірка хадисов, тобто висловів і діянь Мухаммеда.

По шаріату, встановлені харчові норми, заборонена гра на музичних інструментах, прикраса будинку художніми картинами, скульптурою, брак з іновірцем, якщо він не прийняв іслам.

Свята

Узаконено тільки два свята:

«ид аль - адха» – велике свято жертвопринесення

«ид аль - фитра» – мале свято розговення;

наголошується також день народження Мухаммеда, піднесло його на небо і почиталася п'ятниця як день загальної молитви.

Основні напрями в ісламі

В результаті внутрішніх суперечностей в II половині VII в. виникли три напрями ісламу: Харіджіти (ар. «хараджа» – виступати, найраніше в ісламі релігійно-політичне угруповання) ; сунніти і **шиїти** (ар. «шиа» – прихильники, партія або «Шиат-алі» – партія Алі).

Харіджитські общини, що діяли в різний час і в різних краях в середньовіччі, втратили минулу силу (азракіти, ибадіти, суфіти і ін.). В даний час існують тільки ибадіти (у Омані і деяких районах Африки).

Суннізм – найкрупніший напрям, в ісламі 90% мусульман відноситься до них; тут немає особливих течій і сект. Тільки у новий час з'явилася релігійно-політична течія – ваххабіди.

Розділення на суннізм і шіїзмі – результат політичної боротьби за престол халіфату.

Суннізм спирався на Коран і Сунну, – був офіційною релігією Арабського Халіфату. Сунніти визнавали законність влади перших 4-х халіфів, а **шіїти** – вважали єдиним законним главою мусульман 4-го халіфа – Алі, двоюрідного брата Мухаммеда і його зятя. Гасло шіїтів: принцип спадкової духовної влади, тобто трон повинні займати нащадки Алі і Мухаммеда.

Послідовники шіїзму – имамиты визнають 12 імаму з числа прямих нащадків Алі. Шіїти, як і сунніти, визнають лише ті хадиси, автори яких Алі і його нащадки. Шіїти мають власні «священні писання» – ахбары, куди входять хадиси, пов'язані з ім'ям Алі.

Місця поклоніння у шіїтів: (окрім мекки) – Неджеф Кербела (Ірак), Кун і Мегхед (Іран). Найбільш впливова духовна особа – мулла (Муджтахид); серед них найвпливовіші і шанобливіші учені-теологи удостоюються звання – аятолла («віддзеркалення аллаха»). На відміну від суннізму, у шіїтів поширений культ мучеників.

Особливо слід зазначити мистико-философское напрям в ісламі – суфізм. Всі смислові лінії суфізму зводяться до практики вивчення людських пороків і позбавлення від них, прагненню уподібнитися аллаху, розумінню дійсних потреб духу і їх задоволенню. Духу необхідно щепити такі досконалі якості, як покаєння, богобоязливість, стійкість, правдивість, щирість, аскетизм, благочестя, етичні норми, любов, поминання аллаха, відчуття погляду аллаха. У всіх цих якостях суфіям допомагає читання Корану і

Сунни, чітке і неухильне дотримання законів Шаріату, знання мусульманського права, іменованого фихх, різні містичні практики.

Іслам і сучасність

Релігійна система ісламу специфічна, тому така впливова.

Причини різкого посилення впливу ісламу на економіку, політику, духовне життя східних народів:

- 1 Молодість ісламу (всі можливості як релігії ще не вичерпані).
- 2 Життєвість і гнучкість (немає централізованої організації духівництва, що заважає вирішенню проблем).
- 3 Тотальність (тобто обхват всіх сторін життєдіяльності мусульман).
- 4 Простота і доступність (прості культу і догмати).
- 5 Фанатизм і войовничий характер ісламу, його прагнення до світового панування (боротьба за національне звільнення під релігійними прапорами).
- 6 Ідея «завершеного пророцтва»: пророк Мухаммед був останнім посланником Бога на Землі і приніс людству «останню істину», тому мусульмани – винятковий народ.
- 7 Автентичність особи мусульманина. (Автентичність – це повний вираз мусульманській релігії в особі віруючого.) Мусульмани всіх країн однакові і складають умму – якусь єдину спільність, вважаючи себе братами по вірі. Отже, панісламістські концепції за об'єднання всіх мусульман миру в єдину державу.

Т Е М А VII

СУЧАСНІ НЕТРАДИЦІЙНІ КУЛЬТИ

П'ять срібних зірок світили з небес.

Перша – для мене, щоб я записала ці історії.

Друга – для вас, щоб ви їх прочитали.

Третя – для всіх розповідачів, від яких я навчилася цим історіям.

Четверта – для всіх розповідачів, які розповіли моїм розповідачам ці історії, що йдуть своїм корінням на початок часів.

П'ята – для всіх вас, які по-своєму розповідають ці історії іншим. Коли ви розповідаєте історію, додаючи їй нове звучання, ви збільшуєте суму знань про світ, і ви затверджуєте ваш власний безсмертний творчий початок.

«Нетрадиційні культури», «релігії Нового століття», «внеконфессиональные, неканонические вірування», «альтернативні культури» – так позначають ряд релігійних явищ, що набули поширення в Європі і США в 60-70-і роки ХХ століття. Ці роки характеризуються кризою нетрадиційних форм релігійної свідомості і, перш за все, християнства, що було центральним елементом західноєвропейської і американської систем цінностей. Органічно вписані в соціальні структури, традиційні релігії виявилися «відповідальними» за суспільні недуги.

Соціально-психологічний чинник пошуку нової системи – розчарування в офіційних цінностях культури.

Лідери нових рухів чуйно реагували на перепад в суспільних настроях, викривають пороки миру, представляють себе як унікальних рятівників, глашатаїв вищої мудрості.

В основному **послідовники** нетрадиційних культів – молодь середнього класу, утворена, матеріально забезпечена, з порушеними соціальними зв'язками.

5 Особливостей «нетрадиційних культів»

Характеризуються:

п відсутністю строгої вероучительной системи
п чіткою ієрархизированной структурою
попозиционностью по відношенню до офіційних цінностей
п колективною культовою практикою
п використанням техніки «психологічного» маніпулювання
п виходом за рамки національних інтересів
п заняттями крупним бізнесом

>Різноманіття культур можна розділити на шість груп:

1 **Неоорієнтальні культури:** «Суспільство свідомості Крішні», «Місія Божественного світла», «Махарай Джі», «Трансцендентальна медитація» і ін. Їх витоки на Сході (модернізація індуїзму і буддизму).

5 Проповідує: містичний шлях звільнення;
пробудження в людині божественного початку;
все проявлене (матеріальне) - ілюзорно, за ним прихована дійсна божественна природа;
медитація як споглядання, внутрішнє зосередження;
читання мантр;
особистий досвід у відкритті божественного, але при цьому не заперечується авторитет гуру або свами.

2 **Неохристіанські об'єднання:** «Церква уніфікації», «Діти Бога», «Церква Тіла Христового».

5 Проповідує: синкретична модель християнської ідеології з елементами східних релігій;
месіанство;
керівник – посланник Бога, що повідомляє нові одкровення.

Приклад. «Церква Уніфікації» Сіна Мін Муна заснована в 1954г.

Проповідує: існування єдиного Бога, отця всіх націй, що сповіщає про себе в іудаїзмі, християнстві, ісламі, буддизмі і інших релігіях;
настав час усвідомити живого Бога поза межами традиційних релігій.

У історії людства існує три періоди:

**«Століття Старого завіту» /МОЙСЕЙ/
«Століття Нового заповіту» /ХРИСТОС/
«Століття Завершеного заповіту» /СЕН МІН Мун/**

У церкві Уніфікації немає формальних канонів і обрядів, але є єдиний принцип, єдиний Заповіт, який звучить так:

**«Як ти відносишся до людей –
так ти відносишся до Бога –**

так Бог відноситься до тебе».

Ідеологія «Божественності» є сильною мотивацією крупного Бізнесу.

Сам Мун засновник багатьох видавництв газети і журналів, кораблебудівній кампанії; має флот, фармацевтичні фірми, госпитали».

Церква представлена більш ніж в 130 країнах.

3 Саєнтологічеськє напрям: «Церква Саєнтології», «космічні релігії» (типу суспільства Аєтаріус).

5Проповідує: зв'язок Землі і вищих космічних сил;
ідея «космічного розуму»;
різним фізичним приладам приписується містичне значення;
можливість реєстрації і вимірювання дії на фізичних, біологічних і інші рівні якихось таємничих вищих реальностей.

4 Нова магія, спіритизм:

а) чаклуни, шамани і ворожать;

б) нові магичні учення, створення переконання і практика східних і західних стародавніх і сучасних традицій.

5Проповідує: учення Карлоса Кастанеди (основа міфології мексиканських індіців);
спіритичні рухи, що почалися ще в минулому столітті в Європі і Північній Америці.

5 «Сатанинські» групи.

Сатанізм прийшов із Стародавнього Іраку, його заповіти містяться в так званій Синій книзі.

5Проповідує: зло, насильство, любов до гріха, низовинних задовольень;
антихристиянські ідеї гордині, беззаконня, злочину.

Між церквями і чотирма групами нетрадиційних культів немає чітких меж. Так суспільство «ТМ», учення Махаріши Махима Йоги можна віднести до

сайентологическим культів, а Церква Сайєнтології сприйняла деякі ідеї буддизму.

Звертає на себе увагу екстравагантність зовнішнього вигляду і культової практики послідовників багатьох релігій ХХ століття, де на перший план висувається емоційно-психологічна сторона культу.

6 Неоязичеськіє організації. «Рунвера» і інші мистериальніє культу, що відроджують язичницькі вірування наших предків – слов'ян.

5 Проповідує: Рідна Українська Національна віра;
віра в Дажьбога, який є субстанцією фізичного і метафізичного початку народу Українського;
вивчається і відроджується трипільська культура.

Центральний символ ритуалу Рунвери – «ТРИСУЩНОСТЬ» – тризубець, який, починаючи з епохи Триполья, символізує собою три основи життя:

**НАВ // ДУХ
ЯВ // МАТЕРІЯ
МАЄ рацію // МИР ПРАВДИ**

Емблема Рунвери, винайдена засновником даного культу, Льом Силенко, – тризубець на сонячному диску.

Т Е М А VIII ІСТОРІЯ І СУЧАСНЕ ПОЛОЖЕННЯ РЕЛІГІЇ У УКРАЇНІ

.Одной старій жінці в селі з'явився Бог.

Вона розповіла про цього батечка, який, піклуючись про те, що духовному влаштувало своєї прихожанки, сказав їй:

— Якщо Бог з'явиться вам наступного разу, попросите Його розповісти вам про мої гріхи, які лише Йому одному відомі. Це буде достатнім доказом того, що саме Бог, а не хтось інший є вам.

Жінка прийшла через місяць, і священник запитав, чи був їй Бог знову. Вона ствердно кивнула.

— Ви поставили Йому питання?

- *Так, задала.*
- *І що Він сказав?*
- *Скажіть своєму священикові, що Я забув його гріхи.*
- *Дійсно, це був Бог, — сказав батечко.*

1458 рік. Москва проголошує незалежність своєї митрополії від Києва, а також від Константинопольської патріархії. Історія української православної церкви і московською роздвоїлася, і кожна з церков з часом придбала деяку самобутність і ідеологічну спрямованість.

Релігійний чинник в історії нашої держави часто опинявся таким, що визначає.

Наприклад, православна церква в Україні до XIV в. була дійовою особою національно консолідуючих процесів, а також робила значний вплив на вирішення проблем державного будівництва.

>**XIV в.** Польща підкорила Західну Україну. Українські національні традиції, православна віра зіткнулися з привілейованою польською культурою і державною католицькою Церквою.

«У той час українська народність, мова, культура, писемність і традиційна православна Церква почали вважатися чимось малошанованим, непопулярним». / Ульяновський В.І./

> 1596 р. Берестейська унія завдала остаточного удару конфесійній єдності українського православ'я і визначила на декілька років вперед міжконфесійну ворожнечу між православними і уніатами в межах одного етносу.
--

5 Довідка: Уніатство – церковний напрям в християнстві, яке базується на союзі (унії) різних східних церковних організацій з католицькою на умовах визнання першими релігійного верховенства тата римського і католицького “Символу віри”, але вирішується збереження традиційного релігійного культу.

> Українська греко-католицька церква – найбільша за чисельністю послідовників уніатська церква.

> Оновлення українського православ'я відбулося на початку XVII ст., коли єрусалимський патріарх за допомогою Київського братерства і запорізького козацтва освятив в Києві шість кандидатів на чолі з митрополитом Іовом Борецьким.

> **1685 р.** /т.е. через 31 рік після підписання договору України з Московським государством/ Київський митрополит, порушивши принцип автокефалії помісних церков, дав присягу вірності московському патріархові.

> **XVIII-XIX ст.** Українське православ'я повністю втратило свою самостійність і незалежність.

> В середині **XIX ст.** знову загострилося питання про автокефалію української православної церкви (УПЦ).

> Після собору **1921 р. (ВПЦС)** українське православ'я почало активно відроджуватися, але вже в **1930** році УПЦ була ліквідована. Приводом для ліквідації стала сфабрикована справа про так званий “Союз звільнення України”.

> Впродовж існування СРСР всі православні церкви були підпорядковані Московській патріархії.

> У посттоталітарній Україні релігійна ситуація по політичних причинах виявилася нестабільною. Українське православ'я розкололося на декілька церков: УПЦ – Московського патріархату, УПЦ – Київського патріархату і УПЦ (автокефальна церква). Між церквями немає повної згоди, що дестабілізує релігійну ситуацію і дезинтегрує общину віруючих. На статус національної церкви виступила з претензіями також відроджена УГКЦ (українська греко-католицька церква).

> На тлі загальної нестабільності активізували свою діяльність протестантські секти (особливо баптисти, п'ятидесятники, “Свідки Єгови”), неохристиянские Церкви, наприклад “Церква Ісуса Христа”, “Церква тіла Христова”, “Церква Богородиці” і так далі Серед нетрадиційних релігій в

Україні найбільш помітними є Суспільство свідомості Крішни, “Рунвера”. Церква уніфікації, послідовники віри Бахаї і так далі

> Небезпеку представляє діяльність різних авторитарних сект, яка заснована на повному підпорядкуванні і контролі adeptів з боку їх засновників. Це здійснюється шляхом тривалих медитацій, певного раціону живлення, застосування різних психотропних засобів, що приводить до втрати власної думки і самостійності у вчинках. У таких сектах нерідкі випадки масових самогубств їх членів, навіювання, що саме самогубство – єдиний шлях до порятунку.

> Наприклад, діяльність секти “Біле братерство”.

1994 р. Сотні її прихильників збиралися зробити самоспалення в храмі св. Софії.

> До подібних сект також можна віднести секти “діти Бога”, “АУМ Сенріке” і ін. Існують секти, що закликають своїх послідовників до здійснення різних протиправних дій (до них можна віднести секту “Сім'я”, ту ж “АУМ Сенріке”, adeptи, якою влаштували газову атаку в Токійському метро, і деякі інші).

> Таким чином, виникає завдання одночасного забезпечення конституційного права свободи віросповідання і безпосереднього контролю за діяльністю різних сект.

Матері ніяк не вдавалося умовити сина приходити додому до настання темряви. Тому вона налякала його, сказавши, що на дорозі до їх будинку можна зустріти безліч привидів, які з'являються тільки з настанням темноти.

Подорослішавши, хлопець почав боятися привидів до такого ступеня, що навідріз відмовлявся виходити з дому увечері. Тоді мати дала синові амулет і пояснила, що він його захищатиме.

Одна релігія пропонує віру в амулет. Інша релігія учитъ, що привидів не існує.

[18] *Белінський в.Г.* Лист до Н.В. Гоголеві. С. 350.

[19] *Бердяєв н.А.* Російська ідея. С. 26.

[20] *Кузьма Прутков.* Соч. Кузьми Пруткова, М., 1987. С. 70.